97-84009-4

Noorman.

Sociale verwarring, een bedenklijk teeken des tijds

Amsterdam

1893

97-84009-4
MASTER NEGATIVE #

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DIVISION

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

ORIGINAL MATERIAL AS FILMED - EXISTING BIBLIOGRAPHIC RECORD

308
Z
Box 3
Noorman.
Sociale verwarring, een bedenklijk teeken des tijds. Amsterdam, Olivier, 1893.
56 p. 23cm.

Only ed

RESTRICTIONS ON USE: *Reproductions may not be made without permission from Columbia University Libraries.*

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm

REDUCTION RATIO: 11:1

IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB

DATE FILMED: 1-17-97

INITIALS: P.B.

TRACKING # : MSH 20017

FILMED BY PRESERVATION RESOURCES, BETHLEHEM, PA.

BIBLIOGRAPHIC IRREGULARITIES

MAIN ENTRY: Noorman.

Sociale verwarring, een bedenklijk teeken des tijds

Bibliographic Irregularities in the Original Document:

List all volumes and pages affected; include name of institution if filming borrowed text.

_____ Page(s) missing/not available: _____

_____ Volume(s) missing/not available: _____

_____ Illegible and/or damaged page(s): _____

_____ Page(s) or volume(s) misnumbered: _____

_____ Bound out of sequence: _____

_____ Page(s) or volume(s) filmed from copy borrowed from: _____

X Other: pages [I]-[III] and 6-7 unpaginated

_____ Inserted material: _____

TRACKING#: MSH20017

Present-Exemplaar

J. R. PLANTEN.

308
Z
Box 3

Sociale Verwarring.

EEN BEDENKLIJK TEEKEN DES TIJDS

DOOR

NOORMAN.

AMSTERDAM. — M. M. OLIVIER.
1893.

SOCIALE VERWARRING.

EEN BEDENKLIJK TEEKEN DES TIJDS

DOOR

NOORMAN.

GIFT
MAY 8 1911

6 March 1915 MW

TER INLEIDING.

Van verschillende zijden ontving ik het verzoek het onlangs in DE TIJDSPIEGEL *opgenomen artikel* **Sociale Verwarring** *afzonderlijk uit te geven. Men achtte een meer algemeene verspreiding gewenscht. Aanvankelijk was dit mijn voornemen niet, maar toen het verlangen met nadruk werd herhaald, vond ik het onredelijk te weigeren.*

Een woord vooraf over de beteekenis van deze beschouwing van het leven der maatschappij kan wellicht bijdragen haar wel te verstaan.

Het komt mij voor, dat men bij de bespreking van de zoogenaamde sociale quaestie te weinig rekening houdt met de werkelijkheid. Inplaats van door te dringen in de geschiedenis van het maatschappelijk leven, de wetten van dit leven na te vorschen in verband met den aard en het wezen van den mensch, vindt men allerlei theorieën uit, schept droomerijen, waarop telkens een minder aangenaam ontwaken volgt, omdat men met de werkelijkheid in botsing komt. Men phantaseert menschen, men phantaseert toestanden en bouwt op dien verdichten grondslag voort,— alsof men huizen in de maan kon bouwen.

Pleiten die luchtspiegelingen soms voor het goede en gevoelige hart van den uitvinder, zij doen ook denken aan het spel onzer kinderjaren — het maken van zeepbellen, die door haar verrassend schoone kleuren ons in verrukking brachten. De menschen en de toekomst worden geschilderd door hen, die het leven nauw anders hebben leeren kennen dan uit boeken en boekjes en in 's levens drijven en werken weinig zijn ingewijd. Men ontvangt de oplossing van de geleerden, de geletterden inplaats van in de eerste plaats de mannen der practijk te raadplegen, die hun leven in het

gewoel der wereld hebben doorgebracht en licht en schaduw in de ervaring gemeten. Er is geleerdheid te veel, gezondverstand te weinig, en het laatste staat veel te laag aangeschreven.

Er komt bij — wat er altijd bijkomt — dat de sociale quaestie een modezaak is geworden en daarmee niet zelden ook gebruikt wordt, niet zoozeer om de wereld te verbeteren of misdeelden te helpen, maar om zich zelf omhoog te werken. Daar vindt men niet, en kan men ook niet verwachten, ernstig streven naar kennis, nadenken over den aard en het wezen der dingen. De sociale quaestie wordt een mastklimmerij op de groote kermis der ijdelheid, men maakt er van een soort van volksfeest, — en de sociale ellenden worden sporten op de maatschappelijke ladder. Het spreekt van zelf, dat men hier volstrekt geen bezwaar maakt gedachteloos verwachtingen op te wekken, die niet vervuld kunnen *worden, omdat zij indruischen tegen het kennen en kunnen van den mensch, zooals deze in het algeneen is en blijft.*

Al waren de nieuwe sociale theorieën voor uitvoering vatbaar, meen niet dat daarmee een eind zou worden gemaakt aan de menschelijke ellende. Onder een anderen vorm zou zij terugkeeren en zeer waarschijnlijk nog grooter verhouding aannemen. Niet in de sociale inrichting ligt de hoofdbron.

Ontneem het individu de hoop op vooruitgang voor hem en zijn gezin, en gij hebt den slagader der menschelijke werkkracht afgebonden. Ruk niet de veer uit het uurwerk.

Men vloekt op het kapitaal, maar in tijden van grooten nood is dat kapitaal de bron, waaruit leniging, opwekking tot nieuw leven vloeit en slechts weinige kapitalisten onttrekken zich in zulke dagen. Wie kan helpen, als er geen rijkdom meer is en de spier tot het verwerven van kapitaal is verlamd?

Niet het kapitaal draagt de schuld, maar de bouw van duizenden menschelijke wezens, zoo slecht bewerktuigd, zoo weinig ingericht voor den strijd van het leven, dat hun bestaan een twijfelachtig voorrecht kan heeten. En dat zal door het scharrelen in de sociale quaestie niet beter worden. Laat door niemand u dat wijsmaken.

Ook het algemeen of bijna algemeen stemrecht zal niet helpen. Bijna al de politieke partijen hebben uitbreiding van het stemrecht op haar vaandel geschreven. Omdat zij overtuigd zijn van de redelijkheid? Neen, omdat zij hopen daardoor te zullen toenemen in macht, het gezag in den Staat te zullen veroveren.

De rede toch zegt, dat het een dwaasheid is. Kiezen veronder-

steld keuze en keuze veronderstelt oordeel. En hoe kan men oordeel verwachten, waar de kennis van de inrichting van den Staat, van de wetten, waarop de Staat rust, zoo gering is — een kennis die wel nooit algemeen zal worden.

Wat zal het gevolg zijn? Dat de kiezerij in nog hooger mate dan thans, niet het resultaat zal zijn van weloverlegde keuzen, maar de slotsom van het intrigenspel der partijen.

De opmerking is gemaakt, dat met elke algemeene verkiezing de zedelijkheids-thermometer eenige graden daalt. De politiek bederft het karakter, en dat geldt inzonderheid van de kiezerij. Hoe meer het stemrecht wordt uitgebreid, des te meer vergift zal er uit een moreel oogpunt geproduceerd worden en de sociale quaestie gebracht in het onzuiver vaarwater van karakterloos jagen en bedelen om de volksgunst, — een hellend vlak dat naar bedenkelijke diepten voert.

Ziedaar den geest, waarin het volgende geschreven werd, — thans hier en daar gewijzigd en uitgebreid. Moge de schets — want meer is het niet — menigeen de oogen openen voor een meer gezonde beschouwing van het leven.

SOCIALE VERWARRING.

De 1ste Mei wordt elk jaar een steeds vermakelijker dag. Voor een deel van den zoogenaamden vierden stand, den werkmansstand, is het een pret- of vacantiedag, een krachtmeting tevens tegenover de andere standen. Men wil doen zien, hoe veel man men in 't veld kan brengen en hoe machteloos welbeschouwd de andere leden der maatschappij zijn tegenover zulk een reusachtig cijfer. Men zou 't ook een proeve van een algemeene werkstaking kunnen noemen, een zeer nadrukkelijke herinnering, hoe afhankelijk de bezittende klassen zijn van de handen van anderen.

De indruk, welke met deze arbeidersbetoogingen gemaakt wordt, moet wel groot zijn, want reeds lang te voren worden zij door velen in den lande overal met angst en beving te gemoet gezien. Men vreest daarbij, ja, men weet dikwijls zelf niet wat — maar men vreest met groote vreeze, voor oproer, revolutie of zoo iets, misschien wel diefstal, plundering, vrouwenroof — alles, wat een ontstelde verbeelding zich in het hoofd kan halen.

Men heeft families, die tegen 1 Mei een goeden voorraad levensmiddelen in huis nemen; zij zijn van oordeel, dat men nooit weet, wat er gebeuren kan; de toestand kon wel eens zoo worden, dat men in zijn eigen huis belegerd werd en op straat niemand meer veilig was.

Redeneeren tegen zulke bevingen is gewoonlijk het meest onvruchtbare werk, waaraan men zich wagen kan, omdat zij het gevolg zijn van een zekeren toestand, waarin het zenuwstelsel verkeert. Men heeft veeleer kans door redeneeringen de overspanning te verergeren.

Zoo zou 't ook niet baten te herinneren, dat de meest beruchte oproeren of omwentelingen in den nieuweren tijd niet van den vierden stand alleen uitgingen, maar het gevolg waren van de ondersteuning van dien stand door een anderen, die door middel van geld, benevens de noodige voorspiegelingen van een betere toekomst tot verzet had aangespoord. Zoo was 't in 1848, toen de bourgeoisie meende zonder een parlementaire regeering met „vrije" verkiezingen niet langer te kunnen leven.

Nu gebiedt de onpartijdigheid te erkennen, dat er in den laatsten tijd dingen zijn gebeurd, die aan de Mei-vrees wel iets van het belachelijke ontnomen hebben. Ook de koelbloedige kan een huivering krijgen bij de gedachte, dat er in Europa een legertje van ettelijke honderden rondzwerft, dat nu hier dan daar huizen in de lucht laat vliegen, hetzij om zich te wreken op een persoon, die van zijn standpunt zijn plicht heeft gedaan, hetzij om een geheel onschuldig mensch aan flarden te laten springen.

Niet zelden blijven de helden van die boevenstukken onbekend, omdat niets gemakkelijker is dan zulke moordaanslagen. Dank zij de ras voortschrijdende verstandelijke ontwikkeling is de kennis van het maken van ontplofbare stoffen schier algemeen goed geworden. Men maakt een pakje van dat goed of doet het in een potje, een lont eraan, die met een sigaar wordt aangestoken; vlug wordt het helsche tuig in een gang gezet of in een raam of kelderluik, en eenige oogenblikken later is het feit geschied, dat ook al tot de fin-de-siècle- of mode-dingen wordt gerekend.

Vroeger was het gebruik van zulke middelen, om zijn zin door te drijven in de maatschappij, alleen bekend in Rusland, iets specifiek Nihilistisch, maar in den laatsten tijd worden overal bommen gemaakt, ten minste in ons werelddeel, dat vanwege zijn beschaving over de geheele aarde den toon aangeeft. Heette het weleer, dat bij den absolutistischen regeeringsvorm in Rusland geen ander middel mogelijk was, om tot politieke hervormingen te geraken, het vrije Engeland heeft thans evengoed zijn bommenmakers als het republikeinsche Frankrijk, terwijl zij niet minder talrijk zijn in de constitutioneele landen zooals België, Spanje en Italië.

En indien het toeval al eens leidt tot de ontdekking van den dader van het zoo gemakkelijk te volvoeren misdrijf, men is volstrekt niet zeker, dat hij naar het gewone strafrecht zal worden behandeld. Velen toch zijn van meening, dat de anarchisten, tot welke de bommenmannen behooren, een politieke partij vormen,

den linkervleugel van de socialisten, en dat bij die daden het politiek gehalte op de rechterlijke weegschaal moet worden gelegd en als verzachtende omstandigheid in aanmerking genomen.

Soms is het, of de politiek tegenwoordig aan iemand een reuk van heiligheid verleent, zooals vroeger het kerkgeloof. Die gedwongen luchtreizen, zoo wil men, zijn afdwalingen, ja, van den gewonen maatschappelijken regel, maar afdwalingen, die haar verklaring vinden in het ontzettend vele leed, dat in onze maatschappij ten gevolge van haar verkeerde inrichting geleden wordt, een leed zoo groot en nijpend, dat het in staat is het hoofd te verbijsteren en in politieken waanzin dingen te doen bedrijven, die wel verkeerd zijn, maar toch ons moeten opwekken tot het zoeken naar de middelen, die zulke daden kunnen voorkomen.

Is 't dit of alleen de vrees voor de anarchistische bommen, welke de Parijsche jury onlangs bewoog, om in het bekende proces verzachtende omstandigheden aan te nemen bij een man als Ravachol? Een dief, een moordenaar, een lijkenschender geeft op zichzelf weinig aanleiding tot een milder oordeel en wanneer het waar is, dat de geheime stemming een geheel andere uitkomst gaf dan de mondelinge bespreking van de zaak, dan is de lafhartigheid der jury vrij wel geconstateerd.

Misschien ware de uitspraak der jury anders geweest, indien zij zitting had gehouden na 1 Mei. De procureur-generaal meende, dat een bespoediging van het proces — het terechtstellen van een zoo gevaarlijken misdadiger — de gemoederen althans van een deel der vrees zou ontheffen. De heer Quesnay de Beaurepaire rekende de jury-leden af naar zichzelf; zelf geen vrees kennend, waar de plicht hem den weg wees, meende hij, dat het bij de jury ook zoo zou zijn. De vergissing is menschelijk.

De Parijsche jury met haar vrees kan intusschen nog altijd dienen als beeld van de openbare meening en als gevaarlijk teeken des tijds. Vrees toch werkt verlammend, ontrooft de kracht, die noodig kon zijn tot verdediging van de maatschappelijke orde, tot handhaving van de bestaande inrichting der maatschappij. Moet die verdediging alleen rusten op de „gestelde" machten, de politie en de militairen, dan zouden deze wel eens kunnen blijken een te zware taak te hebben en mede aangestoken kunnen worden door de epidemische bevingen. Vrees is tevens tegenover de klasse, die gaarne de bestaande orde zou omverwerpen, een bedekte uitnoodiging, om het werk met goeden moed aan te vatten en voort te zetten. Indien de dief weet, dat ge rillend van angst zijn komst

zit af te wachten, heeft hij volstrekt geen reden zijn bezoek uit te stellen.

Men heeft gevraagd, welk verband er bestaat tusschen de anarchisten en de socialisten. Het antwoord op die vraag hangt veel af van den persoon, tot wien zij gericht wordt. Sedert het socialisme een modezaak is geworden, die in alle politieke zaken een groote rol speelt, is het lastig de socialisten te meten, te bepalen, waar zij beginnen en waar zij ophouden. Tot zelfs in den geleerden en geletterden stand hebben de socialisten tegenwoordig zoo niet aanhangers dan toch pleitbezorgers, terwijl op politiek gebied tot in de conservatieve gelederen nu en dan verdachte socialistische uitdrukkingen worden gebezigd. Vooral in verkiezingstijden wordt er handel gedreven in socialistische symphatieën. En overal waar dat het geval is, wordt natuurlijk elke verwantschap met de anarchisten ontkend, omdat het niet fatsoenlijk klinkt.

En onder de eigenlijke socialisten zelf is de grens ook al moeilijk aan te geven, want men vindt overal een rechter- en een linkervleugel, gematigden en radicalen. De eersten verklaren doorgaans den gewonen weg der maatschappelijke hervorming niet te willen verlaten. Dynamietwerk wordt hier afgekeurd. De radicalen praten wel niet veel van dynamiet, maar houden toch den weg van geleidelijke hervorming voor onzin en meenen, dat er met geweld een omwenteling moet worden gemaakt. En moet er geweld worden gebezigd, dan is men van dynamiet niet veraf, al wordt het woord als te stuitend zooveel mogelijk vermeden.

Is het gebruik van dynamiet in de bekende kringen echter wel zoo vreemd en afschuwelijk als dat schijnt? Is eenmaal de overtuiging gevestigd, dat met gewone hervormingen de gewenschte veranderingen in onze maatschappij nooit zullen komen, — en indien de socialisten zich eerlijk, openhartig daarover uitlaten zonder partijtactiek, dan zal de overgroote meerderheid dat wel beamen, — dan hangt de keuze der wapens, waarmee geweld zal worden gepleegd, af van de omstandigheden; de wapenen worden door den nood in de handen gewrongen; men neemt die, welke onder het bereik zijn; van keuze is dikwerf geen sprake; indien er keuze was, de socialisten of anarchisten zouden om verschillende redenen de voorkeur niet geven aan het gebruik van een stof, die zoo onzeker werkt.

Er is iets wreeds, iets afschuwelijks in, 't is een gemeene sluipmoord! Toegestemd, maar breng, vóórdat gij het eindvonnis velt over de anarchisten, een bezoek aan de geheime militaire werkplaatsen, waar studie wordt gemaakt van de meest vernielende kogels. Voor de kampvechters in de tournooien der middeleeuwen bestonden zekere regels; er waren middelen ongeoorloofd om den tegenstander te treffen. Men wilde, wat men zou kunnen noemen een loyaal gevecht.

Bestaan er ook zulke regelen bij de moderne vechtkunst? Of heeft het daar feitelijk niet veel van de werkzaamheid der anarchisten met dit onderscheid, dat er meer methode in is? De specialiteiten verzekeren, dat de eerstvolgende oorlog een ongekend jammerspel zal zijn niet alleen door de vele dooden, meer nog door de rampzalige verminkingen ten gevolge van het soort van kogels met ontplofbare stoffen. Het heet, dat wij leven onder beschaafde naties. Is de eisch dan zoo onredelijk, dat er zekere grenzen worden gesteld aan het soort van kogels? Wanneer de zoogenaamde Wilden vergiftigde pijlen gebruiken, vinden wij dat gemeen. Zijn de verminkingen, welke van de nieuwe militaire uitvindingen verwacht worden, minder of meer barbaarsch? En indien hier niet het minste bezwaar bestaat tegen het gebruik van zulke inderdaad afschuwelijke middelen, wat kan men dan verwachten van een partij, welke meerendeels bestaat uit lieden uit de heffe des volks, menschen, die van der jeugd af met alle ruwheid zijn vertrouwd, velen, die een gewone misdadigersloopbaan achter den rug hebben en blijkens verschillende kenteekenen behooren tot de klasse der ontaarden.

Ik geloof ook niet, dat de wandaden der anarchisten in de kringen van de socialisten en hun geestverwanten zoo sterk worden afgekeurd, als dat soms den schijn heeft. De veroordeeling geschiedt zonder twijfel niet zonder zeker voorbehoud. Men beschouwt ze als onvermijdelijke gevolgen van den toestand, waarin de maatschappij verkeert, van den staat van oorlog, waarin de nietbezittende klassen zijn tegenover de bezittende, de voorboden van den naderenden grooten strijd, het in de verte rommelen van den donder, dat het onweer aankondigt, dat straks over de maatschappij zal losbarsten.

Nog meer. Die overtuiging bestaat niet alleen bij de socialisten maar meer of minder bewust bij anderen, bestaat ook daar, waar men uiterlijk die beteekenis van de handelingen der anarchisten ontkent. Vandaar de algemeene vrees, vandaar de vele lange redeneeringen, waarmee men zich tegen die overtuiging tracht te verzetten.

Inderdaad, het is nu eenmaal zoo. Een deel van de maatschappij bevindt zich tegen een ander deel in strijd. Verschillende omstandigheden dragen ertoe bij, dat die strijd steeds grooter afmeting verkrijgt en toeneemt in scherpte. Wanneer die uitbarsting volgen zal, is moeielijk te voorspellen, maar wanneer zij komt, wees verzekerd, dat de strijd zal gestreden worden op de, helaas! menschelijke wijze; d. i. dat men niet kieskeurig zal zijn in de middelen, in de wapenen, waarmee zal worden gestreden. De beschaving zal misschien de wapenen polijsten, er een fraaien vorm aan geven — de hoog opgevoerde, meer algemeen verspreide verstandelijke ontwikkeling zal ze barbaarscher maken, omdat de vindingskracht daarmee grooter is geworden. Laten wij ons in dat opzicht geen illusies maken, elkander wat voorpraten. Wij moeten ons gewennen de dingen te zien, zooals zij zijn.

Hetzelfde advies moeten wij ons geven ten opzichte van den oorsprong en den aard van den socialen strijd. Veelal maakt men zich een verkeerde voorstelling daarvan. Men gaat uit van de meening, dat de dusgenaamde sociale quaestie in het leven geroepen is door eenige booze, onredelijke, ontevreden lieden; men heeft daarom voor de socialisten slechts eenige scheldwoorden over en gelooft de zaak daarmee te hebben afgedaan. Glad verkeerd. Men behoeft de oogen slechts half te openen, om te zien, dat er in de wereld een ontzettende ongelijkheid bestaat in lotsbedeeling en de een in de wereld komt — wat kan hij er zelf aan doen — onder omstandigheden, grootelijks verschillend van die van een ander. Zij, die niet behoeven te arbeiden, zijn in vergelijking van de massa zoo gering in getal, dat men ze buiten rekening kan laten. En zie eens, hoe gemakkelijk de een zijn brood verdient vergeleken bij den ander. Inspanning en duur van den arbeid loopen evenzeer uiteen als het loon, dat erdoor verkregen wordt. Hoeveel schoorsteenen moet die man niet vegen, om het geld te verdienen, dat ginds de bankier krijgt met coupons wisselen?

'tIs waar, de ongelijkheid heeft altijd op de wereld bestaan, ook vóórdat er schoorsteenen werden geveegd en vóórdat er effecten bestonden; in de loonen was altijd een dwaze verhouding.

En even oud als dat feit is ook de ontevredenheid der menschen. Met de ontevredenheid over de ongelijke lotsbedeeling ging 't blijkens de geschiedenis als met de baren van de zee; nu eens kalm en effen, straks rijzend, bruisend, woest en dreigend. De geschiedenis weet daar heel wat van te verhalen. Het eenig onderscheid met vroeger tijden bestaat wellicht hierin, dat de ontevredenheid meer algemeen is, in alle landen voorkomt. Dat ligt in de gemakkelijkheid, de snelheid van verkeer, inzonderheid op op het gebied der pers. En niet minder in de uitbreiding van het volksonderwijs en daarmee de toenemende verstandelijke ontwikkeling. Domme menschen zijn veel gemakkelijker tevreden dan meer ontwikkelde; in de eerste plaats, omdat de minder ontwikkelde ook weinig behoeften gevoelt en kent. Hoe nauwer de kring waarin de gedachten zich bewegen, hoe kleiner ook het gebied der begeerten en wenschen. Onder de idioten zal men de minste socialisten vinden. Het onderwijs brengt de menschen aan het denken, het stelt in staat punten van vergelijking te maken; men leert de zoogenaamde bezittende klassen, de heerschende standen in de kaart zien en van dat oogenblik af verdwijnt het goed humeur bij het maatschappelijk spel.

Er komt nog iets bij. De geschiedenis der geneeskunde leert ons, dat de menschen in verschillende tijden meer aanleg, meer voorbeschiktheid hebben voor deze of gene ziekte. Een kleine halve eeuw geleden sprak men van een *temps fiévreux;* tegenwoordig schijnen wij te leven in een *temps nerveux;* men schrijft boeken over de neuropathische verschijnselen. Zoo heeft elke tijd ook zijn geestelijke voorbeschiktheid, zijn moreele bacterie. Hebt ge de manie voor gelijkheid nog niet opgemerkt? Een mensch is een mensch, zegt men, en als men de tweevoeters op zijn 's zondags ziet, lijken zij uiterlijk op elkander als twee druppelen water. De werkman draagt bij voorkeur 's zondags zijn glacé handschoenen en gij kunt hem moeielijk van den diplomaat onderscheiden. Het toilet van uw keukenprinses is van dien aard, dat men haar gemakkelijk voor de vrouw des huizes kan aanspreken.

Gij lacht en mompelt iets van overdrijving. Gij hebt ongelijk. 't Zit in de lucht. Wanneer gij beweren durft, dat het algemeen stemrecht niet het ideaal is, waarnaar wij streven moeten, een ideaal, dat op straffe van den ondergang der maatschappij zoo spoedig mogelijk zou moeten worden ingevoerd, rukt een gansche bende van sprekers en schrijvers op u los en verklaart u op politiek gebied voor een onmogelijk man. Misschien is 't op grond van die gelijke politieke rechten, dat men beweert, dat de menschen allen dezelfde portie eten en drinken moeten hebben, denzelfden klokslag voor den arbeid en dezelfde weegschaal voor genot en uitspanning. 't Heet het eenige middel, om aan de toenemende ontevredenheid een eind te maken.

Credo quia absurdum. Ik geloof, omdat het ongerijmd is. Al

wordt het u bij deze moderne epidemie een beetje wonderlijk te moede en tast gij onwillekeurig aan uw hoofd, dat is geen reden, om deze heilsleer den. volke niet te verkondigen met een geloof zoo vast, als ooit in eenige kerk gevonden werd. Doe een beroep òf op het eigenbelang òf op de ijdelheid, en gij zult onder alle standen een merkwaardige vlugheid ontdekken in het aanleeren, men zal uw stelsel terstond voor even logisch verklaren als de kunst van Columbus met het ei. En waarom zou het dan zoo vreemd zijn, dat de leeringen der socialisten onder de werklieden grooten opgang maken en de proletariërs van alle landen in verrukking brengen? De ongelijkheid op de wereld, zoo redeneert men, is alleen het gevolg van de verkeerde wetgeving. Verander de bestaande wetten, en ge zult zien, dat de bronnen van genot voor alle menschen met dezelfde stralen vloeien, en dat behoort ook zoo. De constitutioneele staatsinrichting is ook wel verkeerd, maar zij opent toch de gelegenheid, om aan de wenschen der socialisten te voldoen, wanneer eerst het algemeen stemrecht is ingevoerd; immers de arbeidende stand is in de maatschappij de talrijkste.

Inderdaad, waar dag in dag uit zulke voorstellingen worden verbreid met een beroep op de maag en de zinnen der werklieden, met het slotrefrein, dat er geweld zal en moet worden gebruikt, indien de veranderingen niet snel worden ingevoerd, is het daar niet veeleer te verwonderen, dat de socialistische partij niet nog talrijker is? De aard van de menschelijke natuur brengt mee, dat zulk een partij veel opgang moet maken.

De geschiedenis weet dan ook te verhalen van tal van pogingen in het groot en in het klein, om die leeringen in de practijk in te voeren, omwentelingen nu eens van localen aard, straks meer algemeen, welke de maatschappij op een socialistischen grondslag wilden optrekken. De groote Fransche omwenteling droeg ook een overwegend socialistisch karakter; zij heeft van al die soort van omwentelingen nog het meeste succes gehad, althans het langst geduurd. Zij werkte ook uitermate practisch, want al wie verdacht werd niet met de nieuwe orde van zaken in te stemmen, werd eenvoudig een hoofd kleiner gemaakt. Ware die omwenteling in onzen tijd geschied, men had wellicht de guillotine door stoom in beweging gebracht. De Parijsche Commune heeft zich nooit tot dien bloei kunnen verheffen; daarvoor was zij te beperkt van omvang en te kort van duur. Een belegerde stad is ook niet het meest gewenschte terrein voor zulke proefnemingen.

De ongunstige resultaten van alle socialistische ondernemingen in oude en nieuwe tijden doen echter niets af tot den ijver voor de moderne sociale toekomst-muziek. En dat is ook heel natuurlijk. Men heeft hier te doen met een soort van geloof. Men schijnt om erover te kunnen oordeelen, zelf een geloovige te moeten zijn. En om dien knobbel in uw hersenen te krijgen, legt men u de studie op van dikke boeken over theorieën aangaande den bouw en de inrichting der maatschappij, zoo ingewikkeld en zoo zonderling, dat ge de hoop spoedig opgeeft er ooit achter te komen. Men schijnt ook al weer geloof te moeten hebben, om ze te begrijpen.

Ook wijst men u op de zeer veranderde omstandigheden in vergelijking van vroeger, op de groote deelneming, op den internationalen band, die de socialisten vereenigt, zoodat zij over een macht beschikken, die inderdaad vroeger onbekend was, reden, waarom er zoo niet met zekerheid dan toch met groote waarschijnlijkheid zou kunnen worden voorspeld, dat hetgeen vroeger steeds mislukte, in onzen tijd zal kunnen slagen.

Is het socialisme volstrekt geen nieuw verschijnsel in de maatschappij, laat het zich uit de inrichting der maatschappij verklaren, dan is er ook geen reden, om er vreemd van op te zien; nog minder, om in verbazing slechts verachting te hebben voor hen, die zich daarbij hebben aangesloten. Zich door dat verschijnsel schrik te laten aanjagen, zich aan vrees over te geven, is zeker wel het denkbaar slechtste, wat men doen kan. Vrees is altijd het bewijs van een ongezonden toestand; zij maakt den mensch klein en onpractisch. Is het niet verstandiger zooveel mogelijk na te gaan, hoe die groote ongelijkheid in de wereld ontstaan is en nog ontstaat? Hebben wij de oorzaken nagespoord en zijn wij daarmee in den aard der dingen meer doorgedrongen, dan moet vanzelf blijken, of er middelen zijn die ongelijkheid weg te nemen en de menschen in het algemeen in hun verhouding tot het leven zoo gelijk te maken, als zij dat tegenwoordig uiterlijk trachten te zijn in hun kleeding en, zooals de eisch heet, ook in hun politieke plunje.

Het is bekend, dat de beschaving, d. w z. de oorsprong, het begin van den vorm der maatschappij dagteekent van de verdeeling van arbeid, — een verdeeling, die, zooals wij straks zullen zien, ten gevolge van verschillende omstandigheden, altijd zeer ongelijk is geweest, — ook zeer ongelijk is gebleven en zal blijven.

De mensch kan in zijn leven den arbeid van anderen niet ont-

beren, en dat geldt in dubbele mate in een maatschappij, waarin het leven met zijn vele behoeften zoo ingewikkeld, zoo samengesteld geworden is, als de tegenwoordige beschaving dat meebrengt.

Maak op dat leven zooveel aanmerkingen, als gij wilt, verklaar de meeste behoeften voor ingebeeld, gij komt daarmee geen stap verder. Geen enkel gebruik wordt daarmee afgeschaft, en indien u een tooverstaf gegeven ware, om een herschepping in dat opzicht teweeg te brengen, na verloop van eenigen tijd zoudt ge denzelfden toestand weer terugvinden, en wel om de eenvoudige reden, dat het goede en het kwade, het redelijke en het onredelijke, het wijze en het dwaze een uitvloeisel zijn van den aard en het wezen van van den mensch.

Het is een volkomen ijdel werk te berekenen, hoe de maatschappij wel zou geweest zijn, wanneer dit niet zoo ware geweest en indien dat geheel anders werd. In de leerschool des levens moeten wij tellen naar de cijfers, die geschreven zijn, en niet naar die, welke wij er geheel willekeurig liever voor in de plaats zouden willen zetten. Doen wij dat, dan hebben wij telkens de onaangename gewaarwording van den schooljongen, wiens som niet uitkomt. Wat er in de maatschappij geschiedt, wordt gewrocht naar vaste wetten, naar het instinct, dat het gemeenschappelijk leven der menschen beheerscht en dat nooit verandert. De vorm moge gewijzigd worden, het wezen blijft hetzelfde. Schijnt het somtijds anders, schijn bedriegt, of liever, onze kennis is nog te oppervlakkig.

Gewoonlijk raakt men bij de waarneming op het dwaalspoor, omdat men zijn individueele wenschen en verwachtingen aan het leven der gemeenschap wil opdringen. Beschouw de maatschappij niet als een kunstmatig gewrocht, maar als het natuurlijk uitvloeisel van der menschen aard en wezen. De socialisten doen dat niet. Dat is een hunner hoofdfouten. Stel, dat X., Y., Z., ijveraars, leiders wellicht in het sociale kamp, toevallig in een andere klasse geboren waren, behoorden tot den zoogenaamden heerschenden stand, zij zouden dezelfde eigenschappen hebben als A., B., C., die thans door hen geteekend worden zoo zwart mogelijk. Meenen X., Y., Z., dat zij onder die omstandigheden van geheel ander allooi zouden zijn, dan vergissen zij zich. Misschien zijn zij te veel ingenomen met zichzelf, om dat in te zien.

De uitzonderingen bevestigen slechts den regel. Misschien zijn er tegenwoordig wat veel uitzonderingen, omdat er om andere dan sociale redenen zoo veel aan socialisme gedaan wordt. Zoodra iets mode wordt, verandert schijnbaar en tijdelijk de aard van de menschen.

Maar wij hadden 't over de vele behoeften van den mensch, die mettertijd zijn aangegroeid tot een groot leger. Moesten wijzelf daarin voorzien, wij zouden reeds bij het voldoen aan de noodzakelijkste behoeften veel tijd te kort komen. Denk eens voor een oogenblik, dat wijzelf ons graan moesten bouwen, oogsten, dorschen, malen, bakken, zelf onze aardappelen poten, delven, schillen, koken, enz.; wij zouden zooveel te doen hebben, dat wij het leven voor een onmogelijkheid zouden verklaren.

Toch was de mensch oorspronkelijk, d. w. z., toen hij nog leefde in den primitieven staat, verplicht, genoodzaakt zelf voor zijn voedsel, voor al de nooddruft van het leven te zorgen. Van den eenvoud van het leven, toen de menschen in wilde horden rondtrokken, kunnen wij ons nu nauw een denkbeeld meer vormen, maar toch kunnen wij ons voorstellen, dat zij 't bij al hun eenvoud nog druk genoeg hadden om in hun behoeften te voorzien, zoo druk, dat reeds spoedig de begeerte bij hen moest opkomen, een deel van het werk door anderen te laten verrichten. Dat is het begin van den grooten weg geweest, welken men beschaving noemt, het begin tevens van de steeds sneller klimmende reeks van behoeften. Langzamerhand is het zoo geworden, dat niemand leven kan zonder den arbeid van anderen.

't Is juist geen opwekkende geschiedenis te vernemen, hoe de mensch 't heeft aangelegd, om zijn evenmensch te gebruiken voor den arbeid, dien hij gaarne aan anderen wenschte over te laten, en er tevens zelf zoo niet geheel dan toch meerendeels de vruchten van te plukken. De eene horde of stam — oorspronkelijk zijn er talloos vele horden of stammen geweest — overviel den anderen en hij, die zegevierde in den strijd, verplichtte den overwonnen stam, al naar de omstandigheden, òf tot levering van levensbehoeften als cijns òf hij voerde de overwonnenen als slaven mee en dwong hen het werk te verrichten, dat men zelf niet verlangde te doen.

Tot zoo iets gedwongen te worden, is geen aangename ervaring, evenmin als een beschaafd man het tegenwoordig prettig zou vinden niet alleen zijn eigen schoorsteen maar ook dien van een ander te moeten vegen. Morrend schikt de overwonnene zich in zijn lot, hij moet bukken voor de overmacht of het meerder overleg, dat de overwinnaar weet te maken bij het gebruik van de wapenen in den strijd. Uitgeput van de worsteling, door de ervaring tot het besef gekomen van zijn minderheid in macht en verstand, leerde hij meer of minder berusten in de onaangename verhouding, die door de gewoonte tot wet werd of wat men recht noemt.

Het spreekt vanzelf, dat de overwinnaars, de overheerschers, die dikwijls in de minderheid waren, wat hun getal aangaat, zulke regelingen maakten, dat de onderworpenen ook onderworpen bleven; de overheerschers sloten zich bij elkander aan, — zooals alle klassen doen, die dezelfde belangen hebben, — vormden langzamerhand den Staat, waarin de rechts- of dwangverhoudingen in hun belang geregeld werden.

De geschiedenis van de maatschappij, van de vorming van den Staat uit dit oogpunt is zeer belangrijk en leerzaam, meer dan hetgeen men gewoonlijk onder geschiedenis verstaat. Aan de politieke geschiedenis, de lotgevallen der dynastieën, de geleverde veldslagen heeft men niet veel, althans niet om het raderwerk van het leven, zooals het thans nog geleefd wordt, te leeren begrijpen. En juist dat niet begrijpen, dat gebrek aan kennis van den aard der dingen geeft aanleiding tot veel dwalingen.

De geschiedenis der maatschappij is een lange geschiedenis en moeilijk te geven. Eerst in onzen tijd begint dat mogelijk te worden — een bewijs te meer, hoe weinig wij eigenlijk weten.

Zoo eenvoudig als de samenstelling oorspronkelijk was, — in hoofdzaak slechts twee standen, die van heer en knecht of slaaf — is zij niet lang gebleven; bij de samenvoeging van verschillende stammen tot één geheel werd vanzelf een blijvende militaire stand een behoefte, daar de ineensmelting van de verschillende elementen, menschen van verschillende horden, stammen met verschillenden aard, nu en dan met moeilijkheden gepaard ging. Wat onderworpen was, trachtte zijn onafhankelijkheid te heroveren, zoodra zijn kracht was aangegroeid en de omstandigheden hem gunstig schenen.

Later ontstond de ambachtsstand en met de ontwikkeling der nijverheid de koopmansstand. Welk een reeks van standen en klassen heeft men niet in den nieuweren tijd gekregen met de steeds toenemende behoeften der menschen. Maar hoe verschillend en ingewikkeld de verhoudingen in onze maatschappij ook zijn geworden, het oorspronkelijke doel is overal hetzelfde gebleven: de een gebruikt den ander, de mensch kan zonder den arbeid van anderen niet leven. Elk mensch streeft ernaar, ruimer, gemakkelijker te leven, en naarmate zijn behoeften zijn toegenomen, heeft hij meer den arbeid van anderen noodig. Men zou moeilijk een grens kunnen aangeven, waar de behoefte ophoudt en daarmee de vraag naar den arbeid van anderen. Immers, in het klein en in het groot zien wij de eene behoefte de andere baren, dikwijls twee, en de reeks klimt bij den millionnair evenzeer als bij den burgerman.

In de laatste eeuw heeft onze maatschappij echter een groote verandering ondergaan, De slagboomen tusschen de verschillende standen en klassen zijn meer weggevallen. Feitelijk bestaan zij nog, hun getal is zelfs heel groot, maar de overgangen van de geslachten van de eene klasse tot de andere is niet meer zoo moeilijk. Vroeger bleef de maatschappelijke positie meer erfelijk in een familie. Tegenwoordig is de voortduring van dezelfde plaats in de maatschappij afhankelijk van de algemeene oeconomische voorwaarde, van het bezit van geld.

Moesten de menschen gesorteerd worden naar hun afkomst, men zou spoedig bemerken, dat men, zelfs de eerste standen meegerekend, een veelsoortig geslacht had, uit allerlei standen saamgeraapt. Vele families, die vroeger behoorden tot den heerschenden stand, zijn of uitgestorven of afgedaald tot den dienenden stand; men treft onder den zoogenaamden minderen stand niet weinig namen aan, die eertijds behoorden aan de eerste familiën.

De lotsverwisselingen op dit gebied zijn hier het gevolg van een samenloop van omstandigheden, welken men ongeluk pleegt te noemen. De meest gewone oorzaak is de vermindering van energie, van verstand en overleg, physieke achteruitgang, welke op den duur onfeilbaar daling op de maatschappelijke ladder ten gevolge heeft.

Het dalen op die ladder gaat sneller dan het klimmen, maar geen enkele klasse is uitgesloten van den grooten wedloop. Een man van talent en werkkracht baant zich een weg en, weet hij zijn positie te handhaven, dan is men bij het volgende geslacht zijn afkomst vergeten. De geslachten van zuiver aristocratisch bloed — waaraan, en te recht, veel beteekenis werd gehecht — zijn uitermate zeldzaam geworden.

De algemeene maatstaf voor de rangregeling in onze maatschappij is niet meer de afkomst maar het geld — de voorwaarde, waarop men zich den arbeid van anderen kan verschaffen. Maar het geld is het niet alleen. Meer nog verstand, doorzicht in het leven, gepaard met volharding, die physieke eigenschappen, welke men in het algemeen kan samenvatten in het woord gezondheid. De ervaring leert elken dag, dat het met den aard der menschen dus gelegen is, dat het gemakkelijker is geld te verdienen dan geld te bewaren. Het geld is rond en rolt gemakkelijk. Kleine psychische afwijkingen maken soms aan groote fortuinen een snel einde en laten een geslacht achter, dat dubbel zwak is, omdat de krachten om te verdienen door arbeid niet in den strijd des levens zijn ontwikkeld en verstaald.

Het eeuwig rollen van het rad der fortuin ligt zoozeer in den aard der dingen van het menschelijk leven, dat men er zich over verwonderen moet, dat het niet nog sneller gaat, — en het drijft toch reeds zoo snel. Zoodra een familie in gunstiger levensomstandigheden komt, vermindert in den regel de inspanning der krachten, de energie daalt; indien de weelde de krachten niet sloopt, is het dikwijls de buitensporigheid, welke de levensader afbindt en de periode van verzwakking en achteruitgang naar lichaam en geest doet aanvangen. Sterven de geslachten niet uit, dan eindigen zij dikwijls in krankzinnigheid of misdaad.

In dat opzicht bestaat er geen bevoorrechting in het leven, de strijd is voor allen gelijk — gelijk ook het toeval der geboorte voor geluk of ongeluk. De natuurlijke aanleg beslist onder alle standen en klassen over het al of niet slagen in het leven, over voor- of achteruitgang, en de factoren der geboorte zijn zoo machtig op dit punt, dat de wijzigingen, welke soms kunnen worden aangebracht, in vergelijking daarvan gering zijn. Met dezelfde middelen, welke den een voldoende zijn om vooruit te komen, leeft de ander zeer kommervol en in gestadigen achteruitgang. En dat feit kan men elken dag waarnemen onder alle standen.

De socialisten meenen, dat het in den „rijkdom" ligt, maar weinige dingen zijn in het leven zoo betrekkelijk als rijk. Men heeft millionnairs, die zich arm gevoelen en ontevreden zijn, en men heeft eenvoudige burgers, die zich rijk denken, omdat zij klimmen op de maatschappelijke ladder. Dat het geluk met rijkdom niet synoniem is, is nog zekerder. De eerste eisch van het geluk is een gezond lichaam, de voorwaarde van een goed humeur — het kostbaarste geschenk der goden, maar, zouden wij haast zeggen, een ding, waarin die heeren bij het verleenen al hun wispelturigheid ten toon spreiden.

Of dan vele bezigheden en verhoudingen in het leven niet onaangenaam zijn? Zonder twijfel; er is veel smerig en verdrietig werk, dat nog verdrietiger gemaakt wordt, omdat zij, voor wie het verricht wordt, niet gevoelen, hoe onaangenaam het is en hoe onaangenaam zijzelf 't zouden vinden, indien het toeval der geboorte hen daarvoor had bestemd. Er is in het leven veel meedoogenlooze hardheid. Maar wat daaraan te doen? Zoo is nu eenmaal 's menschen aard en daarmee ook 's menschen lot. Er is zware arbeid te verrichten, soms elken dag door dien man. Gaan wij zijn geslachtsboom na, dan behoort hij oorspronkelijk wellicht tot een familie, die eeuwen geleden door het recht van verovering in

lijfeigenschap werd gebracht. In dat geslacht lagen geen kiemen voor een hoogere physieke ontwikkeling; daarom was het vergeefsch, dat de fortuin nu en dan wenkte, om tot een andere klasse op te klimmen; de hersenfunctie bleef steeds beneden het middelmatige.

't Is evenzeer mogelijk, dat de man afkomstig is uit een familie, die oorspronkelijk meer begaafd was en behoorde tot de heerschende klasse. Maar in de familie lag de kiem tot langzame vermindering der vermogens, misschien door aanhuwelijking erin gebracht. Afneming van het verstand, van het doorzicht in het leven, gepaard met vermindering der werkkracht, deed het geslacht dalen, zoodat de nakomelingen alleen nog geschiktheid hadden voor zuiver werktuiglijken arbeid, die dikwijls zwaar is, denzulken vooral zwaar valt en slecht betaald wordt.

Ge noemt dat hard. 't Kan wel zijn, maar zoo is het leven. Gelukkig dat de man zelf den toestand niet zoo gevoelt, als dat voor anderen schijnt, omdat het met zijn hersenen al even schraal gesteld is als met zijn beurs. Daarbij heeft de gewoonte een wonderbaar kalmeerende macht op den mensch. Er zijn ook gelukkige raadselen in het leven en de verzoening met het lot door de kracht der gewoonte behoort daartoe.

Neen, zegt de socialist, gekheid; dat kon en dat zou anders wezen, indien de maatschappij maar anders ware ingericht, indien er maar niet zulk een verbazende ongelijkheid was in rijkdom, in het bezit van goederen.

Ware de phantasie van den mensch niet zoo levendig, men zou vragen: hoe is men in 's hemels naam op dat denkbeeld gekomen? Waar werd die zeldzame naïveteit geboren? Wanneer men een plant of boom gedurende een reeks van jaren heeft waargenomen en de eigenschappen in den groei, wat de hoofdzaak betreft, dezelfde ziet blijven, — wanneer men een ster al de eeuwen door in dezelfde richting ziet bewegen, steeds met dezelfde onverstoorbare zekerheid, welke ons op den inval heeft gebracht te spreken van eeuwige wetten, — welke reden zou er dan kunnen zijn, om aan te nemen, dat dit plotseling anders zal worden, omdat men gemeend heeft te ontdekken, dat dit voor sommigen aangenamer zou zijn? Alsof in de natuur ooit naar het aangename of onaangename gevraagd werd!

En in de menschenwereld gaat het precies als in de plantenwereld en de sterrenwereld; dezelfde beweging, dezelfde onveranderlijke levensuitingen van eeuwen her; klachten over het onaangename, dat aan het leven is verbonden, vindt men in de oudste geschriften; als men den Prediker leest, of Plato, of Aristoteles, het resultaat

van de waarneming van het leven komt op hetzelfde neer; men drukt het alleen een beetje anders uit. Waarom zou men dan meenen, dat er plotseling een omkeering kan komen in dat deel der natuur, dat wij de menschenwereld noemen, — gelooven, dat de aard van den mensch geheel zal veranderen, dat deze tweevoeter in den strijd om te bestaan, in het streven om te leven en zoo goed mogelijk te leven, eigenschappen zal aannemen, die hij nooit heeft vertoond; dat hij den arbeid van zijn medetweevoeter niet meer zal gebrui- ken, ofte wel op voorwaarden, welke hij, die gebruikt wordt, zelf aangenaam zal vinden?

De socialisten zijn niet de eersten, die van zoo iets gedroomd hebben. Zij droomen echter op hun eigen manier, een droom vol van nijd en kwaadaardigheid, terwijl zij van den evenmensch, die iets meer heeft, wel beschouwd niet meer dan een haar verschillen, indien men het toeval der geboorte in aanmerking neemt. Dan was zeker het Christendom een schooner droom. In het eerste Christendom hadden de menschen van minder aangename positie in de wereld, de armen, de eereplaats. Niet te vuur of te zwaard of met dynamiet wilden echter de Christenen de wereld veroveren, maar door liefderijk te zijn tegenover anderen. Heb uw naaste lief gelijk uzelven, zoo klonk het daar. En als men geslagen werd, zou men niet weder slaan. Daar was consequentie in dat geloof. Er was eenheid van kleur, van toon in die voorstelling.

De werkelijkheid bleef echter steeds dezelfde. Ieder sluit zich aan bij zijn stand of zijn klasse en voort gaat het, voort in den eeuwigen strijd om de oeconomische belangen, om te leven en goed te leven, gebruikend den arbeid van anderen, omdat men dien noodig heeft om te leven. En de grens tusschen gebruik en misbruik is nimmer aan te geven. Dat hangt af van den aard van hem, die gebruikt, en van het soort van het werk, dat moet worden verricht, — en of er velen of weinigen zijn, die dat werk kunnen doen, en van het vermogen van hem, die gebruikt wordt, want de mensch wordt meer gebruikt, naarmate zijn vermogen geringer is. Zoo is het en zoo gaat het, overal.

Gesteld, dat het mogelijk was de socialistische gelijkheid in de maatschappij in te voeren door middel van een geweldddadige omwenteling, een groote onteigening van al diegenen, die iets bezitten, ten bate van diegenen, die niets bezitten, het zou met die gelijkheid heel kort duren, zooals het blijkens de geschiedenis met alle proefnemingen het geval is geweest. Men zou alleen een kleine periode van groote verwarring krijgen, waarin evenals bij de groote Fransche

omwenteling een menigte heele en halve krankzinnigen hun aangeboren misdadige neigingen zouden botvieren en proeven nemen met de maatschappij, die er waarlijk niet aangenamer op zou worden. Het beter geaarde deel der socialisten zou zich spoedig vol schrik en walging van deze wedergeboorte der menschenwereld afkeeren en tevergeefs de geesten willen bannen, die het had opgeroepen.

Neem aan, dat er een middel was bij de groote omwenteling het „beest" in den mensch, al de verschillende slechte eigenschappen — die niet weinige zijn — in bedwang te houden; gesteld, dat de socialisten het geheim hadden uitgevonden, een tooverstaf, die de lagere machten, de fiolen van nijd en wraak en dierlijke lusten kon bezweren, welke onder hoog en laag gemeen oprijzen, zoodra de keten van den Staat wordt losgemaakt, het maatschappelijk gareel weggenomen, — ook dan nog zou de nieuwe orde van zaken na verloop van korten tijd bezwijken onder het algemeen menschelijke; de werkelijkheid, zooals wij die thans elken dag zien als het uitvloeisel van den aard en het wezen van den mensch, zou terug keeren als het water, dat kunstmatig voor een oogenblik in zijn vaart wordt gestremd.

Welk een fraaie vertooning zou de broederlijke arbeid leveren! Wie zal den arbeid regelen? Gewoonlijk vindt men onder elke vereeniging van menschen wijsheid te veel, en het getal van hen, die meenen, dat de zaken alleen goedgaan, wanneer hun haan koning kraait, is groot. Hier hebt ge een merkwaardig talent voor dagdieverij, die de eerlijkheid van den geloovigsten socialist op een te zware proef stelt. Daar is een aangeboren traagheid, waarbij veel van werken wordt gepraat, maar niets uitgericht. Wat al luimen en invallen, die de nieuwe regeling tot een paskwil maken, zoo kostelijk als er ooit een vertoond werd. De spraakverwarring bij den algemeenen arbeid zou nog erger blijken dan bij den toren van Babel en, indien men niet handgemeen werd, zou een voorstel, om ieder weer zijns weegs te gaan en op zijn eigen gelegenheid te werken, een welkome verlossing zijn uit den onmogelijken toestand. De proef lijkt uitstekend geschikt voor de goochelkunst. Hier niets, daar niets, en ... de groote goochelaar, het leven, toovert met drie slagen een toestand precies gelijk aan dien, welke er altijd onder de menschen was, toon en kleur en vorm wat verschillend maar in hoofdzaak alles precies gelijk.

Plato meende, dat het communisme alleen bestemd was voor goden of godenzonen, en nu beweren de socialisten wel, dat bij de toepassing van hun inrichting der maatschappij de menschen in iets

van dien aard zullen veranderen en ongeveer engelen worden, maar zoolang er van de engelachtigheid zoo weinig te bemerken is, is het wel wat gevaarlijk de proef te wagen. Naar den aard der menschen gerekend, — en die aard bleef alle eeuwen door dezelfde — is het veel waarschijnlijker, dat het aantal duivelen zeer zou toenemen. De socialisten zijn volstrekt niet slechter dan de niet-socialisten; men heeft onder alle richtingen goeden en kwaden, verstandigen en dwazen, maar over 't geheel genomen deugt de mensch niet voor zulke ondernemingen; het soort is over 't geheel te zwak, te klein, te dom, te ijdel.

Men beweert, dat het soort met den tijd verbetert, en allen socialisten of anderen wereldverbeteraars zij aanbevolen zich daarop toe te leggen, maar zoolang de tot heden gevolgde methoden geen beter resultaten geven, is het niet raadzaam zulke stoute proeven te nemen. Men moet het paard niet achter den wagen spannen en bij zijn plannen de gewone logica niet te ver uit het oog verliezen.

Men sprak in den ouden tijd van zeven wonderen; in den modernen tijd heeft men er acht, tenzij men er van de oude zeven één laat vervallen. Het nieuwe mirakel is de naïveteit, waarmee over de invoering van het socialisme gesproken wordt. Hoort men de apostelen daarover keuvelen, dan heeft men eenigen tijd noodig om van zijn verbazing te bekomen.

Om een voorbeeld te noemen: Prins Krapotkine, een man, dien niemand zeker van bewuste onedele bedoelingen zal verdenken, vertelt in een onlangs uitgegeven boekske (*), dat de algemeene verdeeling, welke op de groote onteigening zal volgen, eenvoudig zal geschieden naar de behoeften; het steeds grootmoedige, verstandige en opofferende volk, dat nooit het onmogelijke verlangt, zal op vreedzame wijze zonder te twisten die zaak regelen; daar in de socialistische maatschappij de arbeid geheel vrij zal zijn, zal er van ledigheid geen sprake wezen; in het onderling verkeer zal algemeen vertrouwen heerschen; het gegeven woord zal stipt gehouden worden.

Krapotkine vindt dat heel natuurlijk, want, zegt hij, men ziet dat ook in de tegenwoordige maatschappij; immers, de regeering laat zich ook met den handel niet in, en toch gaat alles zijn gewonen goeden gang.

Koopman blijkt deze socialistische apostel nooit geweest te zijn en handelsprocessen schijnen hem geheel onbekend. Vijf uren arbeid daags, dus gaat hij voort, zullen voldoende zijn om in de behoeften van de menschen te voorzien en de tijd, die over is, zal worden besteed aan kunst en wetenschap, en wel door ieder mensch, want de scheiding van arbeider en denker zal niet meer bestaan.

Als men zulke theorieën hoort, vraagt men: ernst of scherts? Zeker is de uitvinder van zulk een wereldhervormend recept om de inrichting van zijn hersenen, zijn nauwkeurigheid van waarneming

(*) Pierre Krapotkine, *La conquête du pain*. Paris, Tresse et Stock, 1892.

ten opzichte van den aard en het wezen van den mensch een prachtexemplaar voor de psychologen. Onder welke klasse van genieën zou Lombroso zoo iemand brengen?

Ge zijt echter nog niet aan het eind uwer verbazing. Bij dat boekske heeft de beroemde geograaf Élisée Reclus, een man, die ongeveer de heele wereld op een uitnemende wijze beschreven heeft, de eerste ethnoloog van onzen tijd, — een voorrede geschreven, waarin hij zijn instemming betuigt met deze leer en verklaart vast te gelooven aan deze socialistische toekomst. Iedereen, zegt hij, moet bij ons kunnen rekenen op de volkomene vervulling van zijn behoeften en zijn genietingen.

Zeker zijn zulke beschouwingen en wenschen op zichzelf niet vreemd. Men heeft ten allen tijde dichters en droomers gehad, die een wereld phantaseerden, die nimmer bestaan heeft en waarvan hij, die de werkelijkheid eenigszins kent, de mogelijkheid zich ook moeilijk kan indenken. Vooral wanneer de buitensporigheden der phantasie met zekere vastheid van overtuiging en in schoone taal worden gegeven, vinden zij overal een menigte aanhangers. Dat zal vooral plaats hebben, wanneer er voordeelen, genietingen worden beloofd, waarvan de menschen in den regel verstoken blijven. Er zijn weinig lieden in het dagelijksch leven, die zich niet laten vangen in de schakel der vleierij, en het is verwonderlijk, hoe weinig de menschen scherts van ernst kunnen onderscheiden, wanneer hun iets aangenaams gezegd wordt. En op dezelfde wijs ligt het in 's menschen aard zich door het sociale *fata morgana* in verrukking te laten brengen. Paradijsschilderingen hebben altijd een groote aantrekkingskracht gehad en Mohammed heeft de meeste bekeeringen gemaakt door zijn hemel.

Bedenkelijker wordt de zaak, wanneer de grondtoon van het socialisme verder klinkt dan de kring, waarin het geloof als een dogma wordt gehuldigd en verkondigd; wanneer hij algemeen dreigt te worden. Is het de reeds genoemde vrees, welke aan een dusgenaamde oplossing van de sociale quaestie doet gelooven, of hebben wij hier te denken aan een geestelijke epidemie, welke haar slachtoffers maakt onder alle standen, al naarmate men meer of minder voorbeschiktheid heeft voor de ziekte? Evenals bij de ziekten van het lichaam tal van verschillende vormen zijn, terwijl de hoofdverschijnselen dezelfde blijven, heeft men ook bij de epidemieën eenige afwijkingen bij zekere gelijkheid in het hoofdkarakter.

Het socialisme, het geloof aan de oplossing van de zoogenaamde quaestie is een modezaak geworden, waaraan bijna iedereen op zijn

manier meedoet. Velen hebben om zoo te zeggen een socialisme op hun eigen handje, naar eigen smaak. De beide hoofdspelers op het betrekkelijk groote en betrekkelijk kleine schaakbord der wereld, dat men Europa noemt, zijn Keizer Wilhelm II en Paus Leo XIII. Welnu, beiden wierpen zich op als wegwijzers tot oplossing van het raadsel. De eerste, de Duitsche Keizer, riep een internationaal arbeidscongres bijeen te Berlijn, dat uitstekend geslaagd heette, maar waarvan men in een volgend seizoen niets meer hoorde. Bismarck had het wel voorspeld: 't was een slag in 't water. Leo XIII gaf zijn Encycliek, waarin de Katholieke kerk werd voorgesteld als het onfeilbare middel tot oplossing van het geheim, geheel met dezelfde ingenomenheid, waarmee ginds de dynastie der Hohenzollern zich aan de spits der beweging stelde.

Er is veel concurrentie in het vak. In schier alle troonreden, waarmee de parlementen worden geopend, maakt het socialisme den hoofdschotel uit, en met denzelfden ophef worden wetten aangekondigd, die den algemeenen vrede onder de verschillende standen en klassen zullen brengen. Onder de politieke partijen bestaat een wedijver in sociale beloften en de afgevaardigden putten hun meer of minder schraal voorzien brein uit om iets te zeggen, dat op dit gebied de aandacht trekt.

Wanneer er iets verkeerd was in de wereld, heeft men altijd een zondebok gevonden. In lang vervlogen tijden kreeg de duivel alles op zijn geweten. Met de verlichting daalde het gezag van den duivel en nu werd alles op de politie geschoven, wanneer er iets niet in orde was. Volgens de nieuwste leer is het de Staat, die voor al het kromme en verdraaide in de maatschappij verantwoordelijk moet worden gesteld. Zulke vage dingen als „de Staat" hebben een breeden rug, waarop veel geladen kan worden, zonder dat iemand er last van heeft. Er bestaat bij de officieele socialisten en bij die, welke 't uit liefhebberij zijn, op dit punt een merkwaardige eenstemmigheid. Zonder nader onderzoek naar hetgeen men eigenlijk onder den Staat moet verstaan, wordt de Staatszonde tot een axioma verheven, tot een dogma gemaakt met een logica zoo oppervlakkig, dat men soms moet twijfelen, of de hersengeleiding wel geheel in orde is. Er bestaat alleen onderscheid in de benamingen, men doopt het kind anders, maar 't is hetzelfde kind. Terwijl de liefhebberij-socialisten deftig spreken van den Staat, hebben de echte socialisten altijd den mond vol van de bourgeoisie — waarmee zij hetzelfde bedoelen, want, beweren zij, — en niet zoo heel onjuist — de bourgeoisie is ten gevolge van de inrichting

van het stemrecht de macht, die den Staat drijft in haar richting.

In het practische Engeland vindt de nieuwe theorie — of inval, hoe zal men 't noemen — nog steeds sterk verzet. De beroemde Spencer wil van staatsbemoeiing in de sociale quaestie niet weten; hij beweert zelfs, dat verschillende toestanden, waarover thans algemeen geklaagd wordt en die door den Staat zouden moeten worden verbeterd, juist door de inmenging van den Staat zoo verkeerd zijn geworden.

Hoe sterk het socialisme spookt door het brein van het levende geslacht, ook buiten de socialisten van beroep, bemerkt men aan de reeks van middelen, welke worden aanbevolen tot genezing van de maatschappelijke kwalen. Vele daarvan zijn echte kwakzalversmiddelen en men vindt ze zelfs in hersenen, die overigens normaal ontwikkeld schijnen.

De algemeene karaktertrek is, dat zij meer invallen lijken, waarvoor met kunst en vliegwerk naderhand argumenten worden gezocht, dan behoorlijk overwogen plannen, die getuigenis dragen van een ernstig onderzoek der materie.

De menschenwereld is ook een stuk natuur; wat daar gegroeid is, geschiedde dus naar vaste wetten, gelegen in den aard en het wezen. Wil men daarin verandering, dan zal men wel den gewonen weg der natuur moeten volgen en vastknoopen aan het bestaande, want de natuur maakt nooit sprongen. Wie haar geweld aandoet, krijgt knoeiwerk, gedrochten, misgewas.

Men beschuldigt de socialisten *tabula rasa* te willen maken, al het bestaande te willen omverwerpen. Vele groote wereldverbeteraars doen hetzelfde, al staan zij niet als socialisten te boek. Hun theorieën houden evenmin rekening met de geschiedenis der maatschappij, die zij òf niet kennen òf negeeren. De een zoekt de oorzaak van alle sociale rampen in de ongelijke verdeeling van het land en wil òf een algemeene onteigening daarvan òf een soort van onteigening ten bate van de tegenwoordige gebruikers. Alsof het land de hoofdbron van den rijkdom ware — alsof een nieuwe verdeeling morgen niet ten gevolge zou hebben, dat de een rijk werd, terwijl de ander van dezelfde hoeveelheid land een woestenij maakte door domme, trage behandeling, terwijl een derde zich haastte zijn deel te verkwanselen om een paar dagen ruim te kunnen leven.

De beroemde Tolstoï werd eerst schoenmaker, hing althans te Moskou een bord uit met het opschrift: „Tolstoï, Schoenmaker", en toen dat den Czaar, naar men zegt, ergerde, trok hij den kiel aan en ging op zijn groote landgoederen het boerenbedrijf uitoefenen,

waarbij hij zulke zonderlinge kunsten uithaalde, dat de boeren meenden, dat het hem in het hoofd geslagen was.

Graaf Tolstoï is echter bij zijn voorliefde voor het boerenbedrijf niet oorspronkelijk. In zijn romans en andere geschriften legt hij wel afkeer aan den dag van het gewone leven der maatschappij met zijn comedievertoon en zinlooze vormen en prijst hij de waarde van den zelfverrichten arbeid, maar het wereldhervormend beginsel van het landbouwbedrijf ontleende hij later aan een klein geschrift van een dweepzieken Russischen boer, Timotheus Bondereff, die een godsdienstige sekte stichtte, bekend onder den naam van de Sabbathisten. Deze heeren gronden zich op het voorschrift in het eerste bijbelboek Genesis, waar geschreven staat: „In het zweet uws aanschijns zult ge uw brood eten", — reden, waarom ieder mensch zelf zijn land moet bebouwen en eerst wanneer hij dien goddelijken plicht heeft volbracht, aan iets anders mag denken.

Ook weer een oplossing van de sociale quaestie, maar die in de practijk tot heden niet veel opgang heeft gemaakt. Men vindt het natuurlijk wel interessant, want het raakt het groote mode-artikel en men kan over de sociale quaestie tegenwoordig nooit iets zoo gek zeggen, of het wordt toch een ernstige overweging waardig gekeurd.

Het gaat natuurlijk niet aan alle voorstellen te vermelden, welke er reeds gedaan zijn. Men zou er gemakkelijk een boek mee kunnen vullen. De lijst zou buitendien spoedig weer onvolledig zijn, want de plannen rijzen op als paddenstoelen. Bijzondere vermelding verdient echter om meer dan één reden het plan van den heer William Booth met zijn Leger des Heils.

Het Leger des Heils was korten tijd geleden alleen bekend als een godsdienstige sekte, die haar echt Engelsch karakter in de eerste plaats bewees door haar excentriciteiten, ook in de zonderlinge kleeding. Wat de kerkelijke zijde betreft, gaf de sekte niets nieuws; haar hoofddogma was de bekeering naar de opvatting, welke men ook vindt in een beperkten kring van de Hervormde orthodoxen.

Meer algemeen bekend is het Leger des Heils in ons land en ook elders geworden door het plan van den heer Booth tot oplossing van de sociale quaestie, zooals hij dat ontvouwd heeft in zijn boek: *In Engeland's donkerste Wildernissen en de weg ter Ontkoming.*

Werd op den heer Booth weinig acht geslagen, toen hij de eerste maal ons land bezocht, na het bekend worden van zijn sociaal her-

vormingsplan vond hij onder zijn gehoor mannen uit allerlei stand en een welwillende ontvangst ook bij hen, die voor zijn godsdienstige denkbeelden nauw meer dan een glimlach overhadden.

Als men *In Engeland's donkerste Wildernissen* inziet, dan bemerkt men ras, dat het boek geschreven is, om door alle burgers gelezen te worden, ten einde zich zoo mogelijk van aller hulp en medewerking te verzekeren voor de uitvoering van het groote plan. Het boek is uit dat oogpunt geschreven met zeldzamen tact. Van de godsdienstige dweperij der sekte bemerkt men zeer weinig; nu en dan doet een enkele uitdrukking bevroeden, tot welk een uiterste richting op kerkelijk gebied de schrijver behoort. Het hoofddoel is de sociale ellende te schilderen met zulke levendige, hartverscheurende kleuren, dat de lezer diep geroerd wordt en bewogen om, indien hij al met het Leger des Heils niet sympathiseert, toch zijn financieelen steun niet te onthouden aan een onderneming, die aan het grenzenloos lijden en den meer dan dierlijken toestand van duizenden menschen een eind zal maken.

De tactiek, welke de heer Booth in het bekende boek volgt, is echter vrij van oneerlijkheid. Booth is een man, bij wien men nooit aan oneerlijkheid zal denken. Daarvoor is hij te openhartig; daarvoor komen èn hij èn zijn volgelingen er te rond voor uit, dat het geld van de ongeloovigen niet minder welkom zal zijn dan dat der geloovigen.

In de groote vergaderingen, die tijdens het verblijf van Booth op verschillende plaatsen in ons land gehouden werden, maakte hij dezelfde scheiding. Sommige vergaderingen droegen een uitsluitend godsdienstig karakter, andere waren alleen gewijd aan de bespreking van het groote plan tot oplossing van de sociale quaestie.

Ook wordt nooit geheel verzwegen, dat de grondslag van de groote sociale hervorming het Christendom is, en wel het Christendom naar de opvatting des heeren William Booth, d w. z. de eigenaardige Engelsche Methodistische.

In de methode der sociale genezing verraadt Booth evenzeer den Engelschman als in zijn theologie. Die methode is bij uitstek practisch. Booth gaat uit van het beginsel, dat er met en zonder geloof weinig met iemand is aan te vangen, wanneer de maag jeukt, de dorst kwelt, wanneer iemand in één woord op het punt staat maatschappelijk onder te gaan. Daarom begint hij met den zwerver een dak te geven boven zijn hoofd, ligging en voedsel, maar — ook weer echt Engelsch — niet uit pure liefdadigheid: de sociale patiënt moet werken voor hetgeen hem wordt toegereikt; aan de nachtverblijven zijn daarom overal werkplaatsen verbonden. Die werkplaatsen hebben hier en daar, vooral in het centrum, Londen, bijna de beteekenis verkregen van handelsondernemingen.

Indien men nu onbevooroordeeld nagaat, welke resultaten Booth door zijn methode heeft verkregen, dan zal niemand weigeren hulde te brengen aan den man, die als een genie daarmee wonderen heeft gedaan. Tal van voorbeelden kunnen worden opgenoemd, die schijnen te bewijzen, dat Booth de gewone psychologische opvatting der toenemende ontaarding heeft te schande maakt. Mannen en vrouwen, die, aan den drank verslaafd, het geheele gewone sociale zondenregister hebben afgespeeld, gezonken zijn tot een graad van dierlijkheid, dat de politie en de gevangenis er geen raad meer op wisten, worden genezen, tot geheel-onthouders gemaakt — onthouding van drank en van tabak is een der eerste voorschriften bij het Leger des Heils — en aan den dagelijkschen arbeid gewend; hun eenige genot wordt het luisteren naar de zonderlinge muziek en de geestelijke liederen, waarin Jezus en de Duivel de hoofdfiguren zijn. En het zijn niet enkelen, bij wie deze methode proefhoudend bleek, zoodat men van uitzonderingen kan spreken — maar honderden, duizenden.

De heeren van het Heilsleger hebben voor een goed deel hun succes te danken aan de manier, waarop zij de menschen aanvatten. Zij doen dat zeer practisch, naar den aard der menschen; zij willen gehoord worden en het eerste middel daartoe is de aandacht te trekken. Een officier van het Heilsleger gaat op zijn hoofd loopen, als er geen ander middel is om de aandacht der menigte gaande te maken.

Een vereeniging, die op resultaten kan wijzen als het Leger des Heils, heeft zonder twijfel recht om mee te dingen, wanneer er sprake is van een prijsvraag tot oplossing van de sociale quaestie. Het is dan ook zeer verklaarbaar, dat juist de practische werkzaamheid van het Heilsleger den heer Booth tal van vrienden en begunstigers heeft bezorgd onder alle klassen van menschen. Wanneer feitelijk blijkt, dat de laagste klasse der maatschappij langs den weg van dit vreemde stelsel nog te redden is, dan heeft men er gaarne vrede mee, vooral omdat men geen andere oplossing weet.

Het aantal van hen, die zoo oordeelen en zoo oordeelend hun sympathie toonen voor Booth en zijn Heilsleger, is zoowel hier als in Engeland groot en neemt steeds toe, deels uit traagheid om dieper over de zaak na te denken. Soms schijnt het, of onze tijd zoo week, zoo slap is geworden, dat men voor de wijze van oplos-

sing der quaestie onverschillig is geworden, indien men maar een oplossing heeft, die de nachtmerrie van de sociale ellende opheft. Zeer velen, ook niet-geestverwanten van Booth, hebben 't dan ook Professor Huxley ten kwade geduid, dat hij tegen het verlossingsplan van Booth is opgekomen en op wetenschappelijke gronden heeft betoogd, dat het plan moet mislukken.

Dat Booth geestelijke wonderen verricht met zijn stelsel, zal niemand ontkennen. Uit een psychologisch oogpunt stelt hij ons voor verrassende resultaten. En het vreemdst van de zaak is wellicht, dat Booth met zijn werk een slag is in het aangezicht van de officieele, van de conventioneele wereld. Booth is kerkelijk een afvallige. Hij was oorspronkelijk Methodistisch predikant, als zoodanig geordend en een door zijn welsprekendheid beroemd prediker. De gewone vormen der kerk behaagden hem niet; hij wilde zijn eigen methode volgen om zielen van den duivel te verlossen en verlangde van het kerkelijk bestuur een aanstelling als reizend predikant. De vreemde vormen van Booth schrikten de kerkelijke autoriteit af en de toestemming werd geweigerd. Booth verliet daarop de kerk en ging te Londen in achterbuurten prediken. Hij werd ijverig bijgestaan door zijn vrouw en overal, waar beruchte danshuizen waren of gemeene herbergen, zag men Booth met zijn vrouw bidden en zingen en prediken. Het vrome paar uit te schelden, met vuil te werpen was het meest geschikte middel den ijver aan te vuren. Aan de hand der ervaring is langs dien weg Booth's methode geworden, wat zij thans is. Met een zekere minachting voor de overgeleverde vormen der kerk — een minachting, die hij niet tracht te verbergen, — ging hij zijn eigen weg. In 1865 trad hij voor het eerst te Londen als zelfstandig prediker op en in 1878 werd door hem de *Salvation Army* opgericht, een leger met een generalen staf en tal van officieren, een militaire organisatie, welke den oorlog verklaarde aan de „heidensche Christenheid", kerkelijke en onkerkelijke, welke gebleken was onmachtig te zijn het geestelijk en het lichamelijk welzijn inzonderheid der arme klasse te bevorderen.

De ontwikkeling van de *Salvation Army* of het *Heilsleger* is een studie overwaard, alleen reeds om het ongelooflijk succes, waarmee het werk van Booth is bekroond. In 1884 beschikte Booth als „generaal" over een „leger" van 2300 officieren, verdeeld over 900 korpsen, terwijl in 1890 het aantal korpsen in en buiten Engeland 2874 bedroeg, verdeeld over alle oorden der wereld. Engeland zelf telde toen 1375 korpsen; op Engeland volgen naar getalsterkte de Vereenigde Staten met 263 korpsen, Canada met 317. De Engelschen

leveren ook in de koloniën het grootste contingent. Zweden en Noorwegen zijn echter eveneens goed vertegenwoordigd, het eerste met 103, het laatste met 45 korpsen. Frankrijk en Zwitserland hebben te zamen 106 korpsen. Nederland had in 1890 40 korpsen en het is bekend, dat de beweging hier na dien tijd zeer is toegenomen. Duitschland is in vergelijking het zwakst vertegenwoordigd, met 13 korpsen, en het schijnt, dat de beweging daar het minst opgang maakt. Het kan echter zijn, dat het veld daar nog niet genoeg bearbeid, de oorlog nog niet in zijn volle kracht gevoerd is. Men moet zich nog meer verbazen over de financieele resultaten van het Heilsleger. Aan vaste goederen en eigendommen bezat het Heilsleger in 1890 voor een waarde van 377.500 pd. st., in Nederland van 7.188 pd. st. en in al de landen der wereld bijeengenomen van 644.618 pd. st. De jaarlijksche ontvangsten bedroegen in 1890 niet minder dan 750.000 pd. st.

Waarlijk, zulke cijfers dwingen eerbied af, niet minder dan de geestelijke resultaten.

De vraag ligt voor de hand: is er een redelijke verklaring voor het succes van Booth? Die vraag is te meer van belang, omdat de ontleding van het werk van Booth ook nauw raakt aan de door hem voorgestelde en door velen verwachte oplossing van de sociale quaestie.

De menschenwereld is een stuk der natuur en evenals hier geschiedt ook daar niets willekeurigs. Het ingrijpen ook van de krachtigste persoonlijkheid in den loop der menschelijke zaken baat niets, indien het niet strookt met den aard der dingen, in dit geval de menschelijke natuur.

Merk nu in de eerste plaats op, dat Booth's prediking zich aansluit bij het geloof, dat men onder allerlei vormen bij de menschen van mindere ontwikkeling terugvindt. Het voorname punt is den mensch de overtuiging te geven, te suggereeren, dat hij opgehouden heeft onder de macht van den boozen geest te staan en derhalve geen gehoor meer behoeft te geven aan zijn inspraken.

Op de vatbaarheid voor de suggestie komt het aan en het is een feit, dat deze vatbaarheid vooral in den kring van menschen, waaronder Booth en zijn officieren werkzaam zijn, bestaat. Uitbreiding van de verstandelijke ontwikkeling en daarmee ook van de kennis van de theorie der suggestie zou die vatbaarheid doen afnemen, Aan die ontwikkeling wordt echter door Booth niet gedacht; integendeel, hij houdt haar zeer waarschijnlijk voor schadelijk, terwijl elders de ontwikkeling van het verstand geacht wordt het hoogste te zijn,

waarnaar de mensch moet streven, waarnaar de graad van menschzijn moet worden gemeten. De levensbeschouwing van de heeren en dames van het Heilsleger is zoo eenvoudig mogelijk; en juist daardoor valt de prediking onder het bereik van de meeste menschen en oefent een invloed uit, dien men met een meer samengestelde levenstheorie nimmer zou bereiken.

Kan het succes van Booth verklaard worden uit de bevattelijkheid van zijn prediking, welke geheel is ingericht naar de kennis van zijn hoorders, de aantrekkelijkheid wordt niet weinig verhoogd door den vorm, waarin zij wordt toegediend. Over 't geheel onderscheidt zich de opvatting van het Christendom bij de Protestanten door een groote mate van somberheid; zoowel de prediking als de liederen zijn zwartgallig en er als op aangelegd den mensch benauwd en angstig te maken; zij drukken loodzwaar op het gemoed en zijn recht geschikt om iemand, die ten gevolge van zijn levenswijze vrij wat op zijn geweten heeft, wanhopend te maken.

Hoe geheel anders bij Booth; zoowel de prediking als de liederen hebben een opgewekte, vroolijke tint; geen lang uitgerekte, zwaarmoedige gezichten, alsof men gebukt gaat onder den geheelen last der aarde, — een zekere blijmoedigheid straalt u tegen. De bekeerden zien er tevreden uit; men kan het hun aanzien, dat zij zich gelukkig gevoelen. Sommigen zien er zenuwachtig uit, wat zich uit den levensloop der meesten al te goed laat verklaren, maar het geheel maakt een aangenamen indruk. Het gezang geschiedt niet met langgerekte noten, men kiest daarvoor allerlei aangename, vroolijke wijzen; volksliederen, straatdeunen worden gebruikt en hoorn- of andere muziek verhoogt den indruk, zoodat het soms is, of men dansmuziek heeft. Men zou zoo zeggen, dat Booth heeft ingezien, dat men ook in het godsdienstige meer vliegen vangt met honing dan met azijn. En de ervaring getuigt, dat Booth gelijk heeft; de generaal heeft uit een klasse van menschen, waarvan verklaard werd, dat er niets mee was aan te vangen, een Christelijk leger verzameld, dat inderdaad voortreffelijke „vruchten der bekeering" afwerpt.

Booth weet de menschen, die geestelijk en stoffelijk onder de ongunstigste omstandigheden verkeeren, niet alleen te trekken, maar ook te houden. Men vindt in de geschiedenis van het Heilsleger geen statistiek van de afvalligen, maar er is geen reden om aan te nemen, dat die cijfers ongunstig zouden zijn; integendeel, men hoort weinig van lieden, die het Heilsleger verlaten hebben en òf tot hun vroeger losbandig leven zijn teruggekeerd òf de voorkeur hebben gegeven aan een ander kerkelijk geloof. En dat is te opmerkelijker,

omdat men naar de gewone menschelijke berekening reden heeft een sterke reactie te verwachten.

Zou de oorzaak daarvan niet gezocht moeten worden in de organisatie van het Leger des Heils, in de militaire leest, waarop alles is geschoeid, en de geheel veranderde levenswijze, waaraan de bekeerden met ijzeren tucht zijn onderworpen?

Vaste orde en regel vindt men ook bij vele andere inrichtingen. Daar het Heilsleger in de eerste plaats een godsdienstig karakter draagt, is het ook niet vreemd, dat een deel van den dag gewijd wordt aan geestelijke oefeningen, welke eveneens dat vroolijke, opgewekte karakter dragen, waarop wij zoo even wezen. Zelfs de openbare schuldbelijdenis, een opsomming van maatschappelijke en persoonlijke onhebbelijkheden, van afdwalingen en misstappen, zoo groot en zoo kolossaal, dat menigeen er akelig van zou worden, wordt verteld op een bijna zegevierenden toon, want het zwart verleden wordt geheel anders verklaard door het nieuwe licht, dat sedert de bekeering voor den verloste is opgegaan.

Opmerkelijk is ook de onthouding van drank en van tabak, welke den bekeerden is voorgeschreven en waaraan stipt de hand wordt gehouden. Er is in den laatsten tijd weer veel over de geheelonthouding geschreven. Sommigen bevelen haar aan, anderen verwerpen haar op grond dat prikkels voor den mensch onontbeerlijk zijn. Ook werd als argument tegen de geheel-onthouding aangevoerd, dat wij daarmee op den weg geraken van het minder begeerlijke ascetisme. Gewoonlijk valt bij deze discussie de gulden middelweg: alles met mate, het meest in den smaak.

Jammer dat de maat zoo moeielijk is te bepalen. Wat voor den een onschuldig kan heeten, zal op den ander een verderfelijke werking uitoefenen, terwijl niemand in staat is het middel aan te geven, waarmee de maat kan worden vastgesteld, eenvoudig omdat zij reeds voor hetzelfde individu verschillend is naar den toestand, waarin het lichaam zich op verschillende tijden van den dag bevindt.

Niet onwaarschijnlijk oefent de moeilijkheid der onthouding een veel grooter invloed uit op het stellen en verdedigen der theorie, dan men doorgaans meent, en ware 't practischer minder te theoretiseeren, maar langs den weg der ervaring te beproeven, welke resultaten wij door de onthouding verkrijgen, niet natuurlijk voor een uur, voor een dag, maar gedurende een zoo geruimen tijd, dat de invloed op het lichaam kan worden geconstateerd. En het is, dunkt mij, een volstrekt niet gewaagde hypothese, dat de gunstige resultaten, welke het Heilsleger heeft verkregen met zoovele indivi-

duen, die lichamelijk en geestelijk tot de ontaarden behoorden, proeven, die genomen zijn onder de meest ongunstige omstandigheden, — zeer voor de geheel-onthouding pleiten niet alleen van drank maar ook van tabak. Er moet een reden zijn om de gunstige verandering te verklaren, welke wij bij de leden van het Heilsleger waarnemen, een reden, die niet alleen kan gelegen zijn in de godsdienstige verandering. Onderzoekingen geheel van medische zijde zouden op dit punt zeer gewenscht zijn en ons wellicht verder brengen dan het strijden over theorieën. Wellicht zou de ervaring ons dan tevens leeren, dat de mensch, zooals hij in den regel is, gemakkelijker aan onthouding zich went dan aan matigheid en de practijk zeer beslist voor geheel-onthouding pleit.

Men kan, geloof ik, de onthouding van deze in elk geval gevaarlijke prikkels — gevaarlijk, omdat niemand kan aangeven, ook voor zichzelf niet, waar gebruik misbruik wordt, — leeren door suggestie of door autosuggestie, maar de menschelijke natuur is niet sterk genoeg om dat elken dag opnieuw te leeren. Daarvoor is de mensch een te zwak wezen of, indien men dat woord te vernederend vindt, daarvoor zijn de tijden, waarin wij ten gevolge van onze organisatie beschikken kunnen over onze volle kracht, te weinig. De mensch moet nooit vergeten, dat hij voor een groot deel het product is der gewoonte en wij alle reden hebben dankbaar te zijn, dat de gewoonte een groote kracht voor ons is.

Feuchtersleben gaf den raad het ideaal minder hoog te hangen, opdat het meer onder ons bereik zou zijn, opdat de afstand ons minder zou afschrikken en ontmoedigen. Men zou erbij kunnen voegen: opdat het ideaal werkelijkheid worde en niet iets, waarover wij schrijven en redeneeren ... als theorieën, als beginselen, waarover wij allen het eens zijn, ook — als eischen, die gesteld moeten worden, maar vervuld door niemand, althans niet door onszelf. Door onzen buurman, ja, dat is wat anders.

Laten wij de theologie van den heer Booth rusten, de gunstige uitslag van zijn stelsel bestaat. Voor een groot deel zal dat moeten worden toegeschreven aan de opleiding, de dressuur, waaraan de bekeerden langer of korter tijd zijn onderworpen. De bekeerden of nieuwelingen zijn in het begin onderworpen aan streng toezicht, er wordt veel zorg aan hen besteed om ze op den goeden weg te houden. Dat toezicht wordt meest gehouden door personen, die zelf uit de ontaarding zijn verrezen en den weg der vernieuwing hebben doorloopen. Want evenals bij de gewone militaire organisatie wordt de man of de vrouw, die bewijzen geeft van aanleg en doorzicht

in het werk, dat hem of haar wordt opgedragen, bevorderd tot een hoogeren rang. En ook hier geeft de practische ervaring den doorslag en worden de soldaten eraan gewoon, dat alleen de resultaten van hun werk de gelegenheid openen voor opklimming in rang. De militaire tucht, de stiptste gehoorzaamheid wordt echter geëischt van allen zonder onderscheid.

De organisatie van het Leger des Heils heeft in dat opzicht de proef doorstaan. De vereeniging heeft haar vertakkingen over de heele wereld en wanneer men ziet, wat zij in staat is te verrichten, staat men verbaasd. Zij maakt dikwerf de Engelsche politie beschaamd.

Nu is het juist dat militaire, dat autocratische beginsel in het Leger des Heils, dat in Engeland van verschillende zijden wordt afgekeurd. Men heeft gezegd, dat de moderne opvoeding moet gebouwd zijn op de individueele ontwikkeling en de zelfstandigheid van den mensch tot grondslag moet worden genomen. Men heeft den spot gedreven met den man, die zichzelf tot „generaal" heeft gemaakt.

Dat de bezwaren, van wetenschappelijke zijde o. a. door Prof. Huxley tegen de methode van Booth aangevoerd, niet ongegrond zijn, zal men gaarne toegeven. Booth maakt, om tot zulke verwonderlijk gunstige resultaten te komen, als men het zoo eens mag uitdrukken, van de maatschappij een groote kostschool, waarvan de leerlingen bestendig worden gedrild en het grootste deel zonder vooruitzicht op bevordering bestendig aan classicaal onderwijs onderworpen blijft. Uit dat oogpunt zou men kunnen beweren, dat zijn resultaten eigenlijk weinig waarde hebben, omdat zij op kunstmatige wijze verkregen zijn en kunstmatig onderhouden worden, zoodat de zelfstandigheid van het individu schade moet lijden. Vooral in een tijd, waarin de menschen meer geteld dan gewogen worden, waarin in staat en kerk het algemeen stemrecht als het middel tot genezing der sociale kwalen wordt geproclameerd, in alles gelijkheid als het alleenzaligmakende beginsel wordt gepredikt, kan men het werk van Booth beschouwen als iets, das geheel indruischt tegen den geest des tijds, als een anachronisme, als een kunstmatig gewrocht, dat tengevolge van het buitengewoon talent van den stichter tijdelijk een schijn van welslagen kan vertoonen, maar met Booth's dood of wellicht reeds vroeger op zijn verkeerd beginsel moet stranden.

Indien men aldus de tegenstelling maakt, — en dat doet men gewoonlijk — dan is de vraag van de geschikste methode spoedig opgelost en wordt beslist naar de levensbeschouwing, welke men zich eigen heeft gemaakt, waarin men is opgevoed, of naar de om-

geving, waarin men verkeert. Wie echter de waarheid zoekt, stelt zich niet tevreden met de opvatting van dezen of genen, maar tracht door te dringen in den aard der dingen, omdat de ervaring hem geleerd heeft, dat opvattingen geen argumenten zijn en theorieën dikwijls genomen zijn van de oppervlakte der dingen.

Het zou zeker heel aardig zijn, wanneer alle menschen konden worden opgeleid tot die mate van zelfstandigheid, dat zij zichzelf konden besturen, dat het verstand, de rede zooveel macht over hen had, dat men hun den weg, het doel slechts behoefde te wijzen om verzekerd te zijn, dat het roer bestendig in die richting werd gewend en bleef. Vraag nu echter voor een oogenblik eens niet, wat er van de menschen in de boeken staat, maar wat zij zijn, hoe zij handelen met de raadgevingen, die gij hun voorhoudt en die zij zichzelf inprenten.

De ervaring leert ons dan heel andere dingen. Er bestaat bij de menschen een merkwaardig groot onderscheid niet alleen in kennen maar ook in kunnen, een verschil, dat zijn oorsprong vindt in hun verschillend georganiseerde natuur. Welk een onderscheid in doorzicht ten opzichte van de meest gewone dingen des levens! Hier iemand, die niet verder ziet, dan zijn neus lang is; hij is niet in staat de gevolgen te berekenen van hetgeen hij verricht, vooral niet, wanneer die in botsing moeten komen met iets, dat onvermijdelijk is, maar niet terstond valt binnen den kring der directe gevolgen. In alles, wat eenigszins samengesteld is, is hij niet in staat een behoorlijke conclusie te maken. Daarvoor is de hersenwerkzaamheid te zwak. Hij heeft een hoofd om te denken, zou men zoo zeggen, maar hij deed beter niet te denken, want hij denkt meestal verkeerd. En toch is hier nog volstrekt geen sprake van idiotisme.

En dan die wanverhouding tusschen begeerte en vervulling! In dat opzicht blijven vele groote menschen kinderen, hun levenlang. Niet, omdat zij zoo slecht zijn, zoo veeleischend in vergelijking van anderen, maar omdat het waarnemingsvermogen zeer gebrekkig, te kort is. Stumperds zijn 't en stumperds blijven 't. Niet kwaad, wezenlijk niet, wanneer men hen maar onder curateele kon zetten. Waarom brengt de een 't in zaken zooveel verder dan de ander? Den een loopt alles mee, dan ander alles tegen, hoort men zeggen. Ja, dat schijnt zoo. Een enkele maal is dat ook wel eens het geval, maar die gevallen zijn zoo zeldzaam, dat zij bij de statistiek nauwelijks in aanmerking komen. De spil, waarom het rad der fortuin draait, is gesmeed van *doorzicht*, *arbeidskracht*, *volharding*. Voeg

erbij het moreel vermogen om de begeerten in te toomen, de behoeften te beperken. De kapitalen zijn altijd op dezelfde wijze gevormd: door *arbeid en spaarzaamheid*, *gepaard met overleg*.

In een tijd echter, waarin het pessimisme is verheven tot den rang van een specifieke philosophie, denkt men er anders over; de weegschaal van het leven is niet de wel volbrachte arbeid, maar de hoeveelheid genot. En daarom gaat de menschenstroom van het stille, eentonige platteland naar de groote steden, waar veel te genieten valt. In die ongezonde atmosfeer — ongezond, stoffelijk en geestelijk, — gaan de meeste mannen en vrouwen, die daar tijdelijk, niet blijvend arbeid vinden, te gronde. Zij vermeerderen het proletariaat en als de gevolgen der onberaden genotzucht zich voordoen, als de vlieg om de kaars fladdert, totdat de vleugels verbrand zijn, dan krijgt de sociale quaestie ook deze zeer natuurlijke gevolgen voor haar rekening en moet de heele maatschappij hervormd worden, omdat — *de wet van het leven is verkracht.* Dan moet de arbeidsdag verkort worden, omdat er geen tijd is geweest voor verstandelijke ontwikkeling; dan moeten de loonen verhoogd worden, opdat de middelen der beschaving onder het bereik van iedereen zouden vallen! En men krijgt een verzameling fraaie phrasen, aaneengeregen als uien aan een rist.

De arbeidende stand staat, wat ontwikkeling of beschavingsvermogen betreft, zeker niet beneden den gegoeden burgerstand. Welnu, hier zijn de voorwaarden aanwezig, welke men daar te voorschijn wil roepen, — tijd en geld. En wat heeft men onder die voorwaarden tot stand gebracht? De kunst om te genieten is bij de meerderheid niet veel meer dan zich dwaas opschikken en over straat slenteren, voddengoed, dat den tijd tracht te dooden met allerlei beuzelarijen, om aan de hel der verveling te ontkomen. Wezenlijke beschaving is overal de vrucht van veel arbeid, van inspanning van denken en voelen, van ernst en onderzoek. „De kunst om te genieten, wanneer zij hooger gaat dan oesters en champagne, treft men ook onder onze zoogenaamde beschaafden slechts sporadisch aan, en de zin voor het schoone in de natuur en in de kunst is wellicht nog nooit zoo dicht bij het nulpunt geweest als in onze dagen", merkt een Duitscher op van de gegoede burgerij in zijn vaderland en ik zie niet, dat het hier in ons land zooveel beter is.

't Kan zijn, dat het vermogen veelal ontbreekt en wij verkeerd doen de wezenlijke beschaving ons te denken als algemeen goed. In elk geval, zoolang de resultaten niet gunstiger zijn daar, waar

de voorwaarden bestaan, is het een dwaasheid, een der vele teekenen van de treurige oppervlakkigheid van onzen tijd, mee te doen in het onzinnige geroep om beschaving en ontwikkeling voor alle standen.

Men spreekt zooveel van het arbeidersproletariaat. Niet minder talrijk wordt in onze maatschappij het beschavingsproletariaat, d. w. z. de groote reeks van mannen en vrouwen, die onbekwaam zijn geworden voor elken wezenlijken arbeid, die de kracht missen zich behoorlijk in te spannen, die veel begeerten hebben maar geen kracht om ze te verwezenlijken, die bij betrekkelijken rijkdom arm zijn, zich bekrimpen moeten, omdat er een geheel ongeëvenredigde verhouding is ontstaan tusschen de behoeften en de middelen om ze te vervullen.

Er is in de moderne beschavings- en ontwikkelingsmethode veel, dat doet denken aan den ouden Icarus. Men wil de menschen leeren vliegen, zonder te vragen, of het vermogen daartoe aanwezig is. Men meent het zonder twijfel goed, de plannen zien er lief uit, hoog idealistisch, maar het was der vleugelen smelt in de zon der werkelijkheid en de vliegers ploffen neer, wanneer zij zekere hoogte kunstmatig hebben bereikt.

Practischer, van meer menschenkennis getuigend is de methode van Booth. Geen beroep op de zelfstandigheid, op de hooge waarde van 's menschen verstand; hij slaat de maatschappelijk verongelukten weer in het gareel van orde en tucht, zonder hetwelk nu eenmaal de groote meerderheid niet leven kan; hij gewent ze aan arbeid en ontbering, ontbering van de ontzenuwende prikkels. Wie zich niet buigen of schikken kan, wordt verwijderd, want allen staan onder de ijzeren wet van den plicht. Wie niet ondergeschikt kan zijn, kan ook niet bevelen, en alleen zij, die blijkens de ervaring dat vermogen bezitten, komen in aanmerking om op te klimmen, toezicht te houden op anderen, deel te hebben aan het bestuur. Er bestaat gelijkheid en zelfstandigheid, maar slechts in het streven naar hetzelfde doel.

Niet onwaarschijnlijk, dat deze zuiver militaire methode van Booth zulke gunstige resultaten geeft, omdat het de methode is, die voortvloeit uit de *eeuwenoude ongelijkheid der menschen in vermogens, in krachten*. Toen men Booth in overweging gaf het onderzoek van zijn groot sociaal plan aan een commissie op te dragen, antwoordde hij: iets commissoriaal maken komt ongeveer erop neer de zaak te doen mislukken; als de Ark door een commissie had moeten worden gebouwd, zou men er nog niet mee gereed zijn.

Een dergelijk antwoord zou men van den „generaal" gehoord hebben, wanneer men hem in overweging gaf, naar de mode van onzen tijd, het algemeen stemrecht in zijn vereeniging in te voeren, het bestuur te laten kiezen door de meerderheid.

En Booth staat met zijn opvatting van de inrichting van een vereeniging, die iets moet uitrichten in de wereld, niet alleen. Balzac liet zich indertijd in denzelfden geest uit. „Parlementaire regeeringsvormen", zegt hij, „zijn het Dorado van redenaars en drogredenaars. God heeft den menschelijken wil slechts met één vorm toegerust, met één middel om zich te uiten. Dat middel, die vorm is de eenheid. Waar veelheid van wil wordt waargenomen, heerscht òf regeeringloosheid, die de snelle en geweldige, òf stilstand, die de langzame dood der menschelijke samenleving is."

De opmerking van Balzac wordt bevestigd door de geschiedenis van den parlementairen regeeringsvorm zelf. Die vorm werkte daar alleen gunstig, waar de grondslag was gelegd door eene vaste organisatie, waar het uitnemendste organiseerende talent aan het hoofd stond en als hoofd werd geacht en geëerbiedigd. Wij behoeven den naam van Thorbecke slechts te noemen, om een voorbeeld te hebben, dat den ouderen van dagen nog levendig voor den geest staat. Heeft men een parlement van wisselende meerderheden, van verschillende fracties, die zich allen gelijkelijk op den voorgrond dringen, dan is de regeeringsmachine verlamd; als bij toeval brengt zij van tijd tot tijd nog iets goeds voort. De eenige mogelijkheid van vruchtbare werkzaamheid ontstaat daar, waar men een geniaal man aan het hoofd heeft, die de toevallige meerderheden weet te gebruiken, bijna zou men kunnen zeggen te verschalken. In zoover is het volkomen waar, wat Carlyle zegt: „Niet de parlementen met hun eindelooze debatten, niet de toevallige meerderheden, maar de individuen, de krachtigste naturen regeeren de wereld."

Zelfs de democratie met haar verheerlijking van het volk, met haar volksverleiding, met haar vrijheidsmanie bevestigt deze waarheid, want nergers zit de individueele almacht zoo ten troon. Zij wordt echter door de hoofden, de leiders in allerlei fraaie phrasen gehuld. De ergste tirannie wordt hier geduld, aangebeden zelfs, omdat de pil verguld is. Wie een oog heeft voor de werkelijkheid, heeft op grond van de ervaring nergens meer wantrouwen dan daar, waar de democratische vaan wordt ontrold, hetzij op politiek, hetzij op kerkelijk gebied. Men moet echter erkennen, dat sommige leiders een geniaal talent hebben, om het opgeruide volk zand in de oogen te strooien.

Elke inrichting, groot of klein, moet naar haar organisatie beoordeeld worden, indien ge de kracht van slagen wilt berekenen. Indien ge werkelijk goede resultaten wilt zien, dan moet die inrichting op militaire leest zijn geschoeid. Niet de vorm behoeft dien stempel te dragen, maar het wezen, het beginsel. Er kan geen gelijkheid zijn tenzij in het streven naar hetzelfde doel. Evenals in het uurwerk neemt iedereen zijn plaats in en vervult zijn taak naar orde en regel. Wie niet ondergeschikt kan zijn, bewijst daardoor reeds, dat hij niet deugt voor opklimming, want hij kan niet bevelen, geen toezicht houden. Sommigen zullen dat nimmer kunnen, omdat het hun aan vermogens ontbreekt, omdat hetzij hun werkkracht, hetzij hun doorzicht te zwak is. Daar valt niet aan te doen. De fouten der geboorte worden zelden verbeterd. Breng den droom der vrijheid, der gelijkheid in de organisatie, ge kunt daarmee alleen verwarring stichten, de werkkracht der machine verlammen en in 't eind de vereeniging vernielen. Zoo in 't groot en zoo in 't klein; zoo met vereenigingen, zoo met de groote vereeniging, de maatschappij, den Staat.

Aan de organisatie heeft het Heilsleger de buitengewone krachtsontwikkeling te danken, die iedereen met bewondering vervult. Kunnen wij daaruit de gevolgtrekking maken, dat daarmee de sleutel is gegeven tot oplossing van de sociale quaestie?

Die conclusie zou gewaagd zijn. In de eerste plaats behoort voor het stichten van zulk een reusachtige vereeniging een talent als dat van den heer Booth en zulke genieën zijn zeldzaam. In een tijd, waarin de gelijkheidsmanie heerscht als een epidemie, kan men moeilijk de erkenning verwachten, dat er een buitengewone biologische kracht noodig is om te doen, wat de heer Booth gedaan heeft. De individualiteit van het hoofd is bij zulke vereenigingen van zulk een machtige werking, dat men meermalen soortgelijke vereenigingen — van dien omvang heeft men ze schier nooit aangetroffen — na den dood van den stichter zeer snel heeft zien vervallen en ontaarden.

Het is hiermede als met opvoedingsstelsels. Een stelsel kan, als men 't zoo eens noemen mag, volmaakt zijn, geheel gesneden naar den aard en de wezenlijke behoeften der menschelijke natuur, maar bij de navolging afstuiten op het bezwaar, dat men geen menschen heeft om het uit te voeren. In een tijd, waarin oppervlakkige middelmatigheid den boventoon heeft, lijkt alles gemakkelijk en begrijpt men niet, dat er in het genie een vonk is, een electrische beweging, — hoe zal men 't noemen — welke dingen weet te

tooveren, die aan den gewonen mensch niet vergund zijn. Het lijkt gemakkelijk, als Columbus Amerika te ontdekken, gemakkelijk als Bismarck een verdeelde en als tot verdeeldheid geboren natie te vereenigen en te smeden tot één volk. In onzen volwijzen tijd zijn er zelfs velen, die de fouten van Columbus weten op te geven en een lijst kunnen maken van de misslagen van Bismarck. Zij zullen wel gelijk hebben. En toch — de verfstoffen zijn in onzen tijd veel gemakkelijker verkrijgbaar dan in de dagen van Rembrandt, maar waarom verstaan wij die kleurenmengeling niet meer?

Er zijn andere bezwaren, die met vrees voor de toekomst vervullen ten opzichte van de sociale oplossing door het werk van Booth. Wij vinden in de boeken van het Leger des Heils wel het aantal „geredden" uit Londen's achterbuurten, maar niet het cijfer van hen, die gebleken zijn voor deze „redding" minder geschikt te zijn. En juist dat cijfer zou van gewicht kunnen zijn, om een volledig oordeel te vellen over het geneesmiddel.

Het verbindingselement bij het Heilsleger is de godsdienstige opvatting. Men moet, dunkt mij, om in dien toestand „gered" te worden, een zekeren aanleg hebben, een zekere vatbaarheid voor de mystische zijde van het dualisme. Hoevelen zijn er min of meer met Booth in aanraking gekomen en van hem weggegaan, zonder „gered" te kunnen worden, omdat het aansluitingspunt ontbrak? Booth legt wel nadruk op de redding van allen, maar hij spreekt in dat opzicht als alle theologen en de zaak is volstrekt niet zoo gemakkelijk in dat opzicht, als zij wordt voorgesteld. Men moet om muziek te hooren, d. w. z. te verstaan en haar invloed te ondervinden, zekere ooren hebben. De prediking van het Leger des Heils is ook een soort van muziek en als men geen ooren heeft voor die vreemde noten, is er niet aan te doen en blijft men, misschien tegen zijn eigen verlangen in, ongered.

De richting van Booth heeft iets zoo vreemds, dat zij bij al het goede, dat zij verricht heeft, bij velen afstootend moet werken. Zij stelt zich vijandig tegenover het maatschappelijk leven; aan zijn instellingen en gebruiken neemt zij geen deel. De officier, zoo luidt een der voorschriften, moet zeer matig zijn in het gebruik van spijzen en b. v. geen avondeten gebruiken, en daarom mag hij ook geen uitnoodigingen aannemen voor een of anderen maaltijd. Zoo iets zou zijn invloed kunnen verzwakken, misschien wel vernietigen, en op koffie- en theevisite gaan is eigenlijk niets dan uitgaan om te babbelen.

De afscheiding van het gewone leven wordt streng doorgevoerd.

Er mag niets gelezen worden, dan hetgeen binnen den kring van het bekeeringswerk valt. Zelfs de gewone godsdienstige boeken worden daarvan niet uitgezonderd; deze worden minder beleefd bestempeld met den naam van „al dat gezeur en gekauw van dien water- en melkkost". De geredde moet alleen den Bijbel lezen en niets dan den Bijbel en natuurlijk de proza en de poëzie, door het Heilsleger uitgegeven.

Het ziekelijke in de godsdienstige richting van het Heilsleger blijkt nergens sterker dan in de propagande onder de kinderen. Er zijn kinderkorpsen gemaakt en men vindt op de kindersamenkomsten hetzelfde terug. De „bekeering" is het punt van uitgang en kinderen van 7 jaar vertellen daar, op de boetbank geknield, hoe gelukkig zij zijn, dat zij „verlost" zijn. Volgens de officieele opgaven legden in 1888 niet minder dan 50000 kinderen op de boetbank de biecht of schuldbelijdenis af, welke één is met de bekeering; er werden 88 barakken voor hen opgericht.

Dat zulk een overdrijving niet zonder gevaar is en men soms slechts een schrede van krankzinnigheid verwijderd, ligt voor de hand. Trouwens, het geheele karakter van de beweging van het Leger des Heils draagt sterke sporen van dweepziekte, welke noodlottige gevolgen kan hebben. In den regel is het zenuwgestel niet lang bestand tegen zulk een overspanning en het gebeurt dan ook niet zelden, dat de bekeerden stuiptrekkingen krijgen en uit de vergadering moeten worden gedragen. De „geloovigen" zien echter in de vreemdsoortigste uitingen slechts krachtige vermaningen van den „geest". Zij, die den heer Booth ondersteunen, omdat hij zooveel geestelijke wonderen verricht en zich sterk maakt de sociale quaestie op te lossen, mogen wel bedenken, dat de gevolgen op den duur wel eens minder gunstig kunnen zijn en men hier geen universeel middel heeft.

Wij hebben gezegd, dat de organisatie van het Leger des Heils, de theologische zijde daargelaten, voorbeeldig is, omdat zij berekend is niet naar abstracte beginselen, niet naar menschen, die in de lucht hangen en nog geboren moeten worden, maar naar den werkelijken aard der tweebeeners. Ook het groote sociale plan van Booth, het oprichten van koloniën in verschillende overzeesche gewesten, draagt den practischen stempel. Booth laat eerst de ontaarden aan orde en tucht en arbeid gewennen en wanneer zij in zijn inrichtingen, in de stadskolonie of de landbouwkolonie de proef doorstaan hebben en weer bruikbare wezens zijn geworden, het overbevolkte Europa verlaten, om in Amerika, Afrika, Australië of

Azië werkzaaam te zijn. Zij zullen daar den arbeid verrichten, dien alle kolonisten doen, maar altijd met behoud van de organisatie van het Heilsleger; zij blijven soldaten, onderworpen aan de militaire discipline, onderdanig aan den „generaal".

Aangenomen dat de reusachtige uitbreiding, op deze wijze aan de vereeniging gegeven, bij ervaring zal blijken haar niet te schaden, dan heeft zich nu reeds een bezwaar opgedaan, dat niet licht geteld mag worden. Een plan kan goed zijn, zoo goed zelfs, dat men redelijkerwijs moet erkennen, dat de proef moet worden gewaagd en men de mogelijke gevaren niet te hoog moet aanslaan. Voor de uitvoering echter is het noodig, wat alle zaken, goede en slechte, in de wereld regeert, — geld. En de eisch, door Booth in dat opzicht gesteld, is van dien aard, dat men nu en dan kwade noten hoort kraken over het groote sociale plan.

Men is tot heden Booth te gemoet gekomen op eene wijze, welke evenzeer verwondering wekt als zijn resultaten met het vervormen van geheel verwaarloosde en diepgezonken menschelijke wezens. In het beroemde boek: *In Engeland's donkerste Wildernissen en de weg ter Ontkoming*, vroeg hij 100,000 pd. st., meer dan een millioen gulden. Niemand geloofde aanvankelijk aan zulk een vrijgevigheid, die bijna geheel moest komen van menschen, die geld te missen hebben en niet behooren tot den kring van Booth's geloovigen. Er kwam meer dan dat. Er werd ingeschreven voor 103192 pd. st. Daarvan moesten echter worden afgetrokken 1940 pd. st. voor onkosten. Booth verkocht echter van de eigendommen van het Heilsleger voor 4884 pd. st., zoodat er in het geheel beschikbaar waren 106136 pd. st.

Fabelachtige cijfers voorzeker, vooral wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat de godsdienstige richting van Booth en ook zijn paedagogische methode bij velen op ernstige bezwaren stuiten. Het lastigste van het geval is, dat Booth behalve die gift van 100000 pd. st. in eens, jaarlijks nog 30000 pd. st. noodig heeft, om zijn inrichtingen in stand te houden en uit te breiden. Er is een grens aan alle dingen en eenige maanden geleden waren van de 30000 pd. st. nog maar 4000 pd. st. ingekomen. Booth begreep, dat hij moeilijk aan die 30000 pd. st. zou komen, en zeide, dat er voor October met de inkomsten uit andere bronnen nog 8000 pd. st. zouden noodig zijn, daar anders de zaak nagenoeg tot stilstand zou worden gebracht.

Men ziet, Booth heeft reeds aanmerkelijk laten afdingen, en ook die 8000 pd. st. schijnen er nog niet te zijn. Bij de viering van

het 27-jarig bestaan van het Leger des Heils te Londen op 25 Juli ll. sprak Booth over het geldgebrek; hij hield er zich vroolijk onder, maar dat het vooruitzicht niet heel gunstig was, kan hieruit blijken, dat hij zich bereid verklaarde de boeken van het Leger des Heils te laten inzien door bevoegde personen, iets, wat hij tot nog toe hardnekkig geweigerd had. Het heette, dat dit geschiedde om een eind te maken aan alle tegenwerking en verdachtmaking, maar men begrijpt, dat de eigenlijke reden elders gelegen is. Tot heden gelooft men niet, dat Booth elk jaar 30000 pd. st. zal vinden voor de uitvoering van zijn sociaal plan.

Ligt dat aan Booth? Is hier sprake van tegenwerking en verdachtmaking? Neen, men kan aannemen, dat Booth's becijfering juist is; hij is een practisch man; hij weet goed te rekenen, maar — zijn plan is financieel onuitvoerbaar en eigenlijk, wanneer men het meer van nabij beschouwt, zooals meer sociale plannen, een droppel aan den emmer tot oplossing van de sociale quaestie.

En let wel. Booth heeft bij zijn berekening bijna alleen het oog op Engeland. Indien men nu eens naar denzelfden maatstaf het aantal maatschappelijk verongelukten, gezonkenen in andere landen ging opnemen — en alleen nog maar in Europa, één van de vijf werelddeelen, — en men wilde op dezelfde wijze voor hen een reddingstoestel maken, hoe groot zouden dan niet het oprichtingskapitaal zijn en de jaarlijksche kosten van onderhoud?

Wel beschouwd komt de inrichting van Booth neer op een groote Christelijke kostschool, waar verongelukte mannen en vrouwen onder bestendig toezicht weder worden gedresseerd voor het maatschappelijk leven. Zulk een inrichting zal altijd veel geld moeten kosten, ook later.

Een ander bezwaar. Voor een groot deel blijven de Heilslegermannen en -vrouwen bij elkander. Zij huwen onder elkander en valt er op hun gedrag volgens hun opzichters weinig meer aan te merken, de natuur stoort zich weinig aan de theologische opvatting en er is geen reden een nieuw geslacht te verwachten, dat beter voor den strijd van het leven zal zijn toegerust dan het oude. Wel het tegendeel; de huwelijken onder de vroegere verongelukten zullen een nog onbruikbaarder geslacht leveren, dat nog meer toezicht noodig heeft. Waaruit moeten de kosten van onderhoud, dressuur en toezicht gevonden worden? 't Is waar, Engeland is een rijk land, maar zou 't daarvoor op den duur rijk genoeg zijn?

Maar al ware dat het geval, de ervaring leert, dat er ook bij de liefdadigheid zekere grenzen zijn. Het is een vischwater, dat straks

blijkt doodgevischt, wanneer men te dikwijls met het groote net komt. In zekeren zin heeft het plan van Booth dus, wanneer men erover nadenkt, wel iets van het advies van de socialisten, die beginnen willen met de groote verdeeling van goederen, een verdeeling, die bij de geaardheid van den mensch telkens zou blijken binnen zekeren tijd herhaald te moeten worden om de gelijkheid te handhaven.

Booth's eischen aan de algemeene liefdadigheid hebben veel van een indirecte algemeene onteigening. De vorm klinkt liever dan bij de socialisten, maar de zaak verschilt niet veel.

Wij hebben wat lang stilgestaan bij het Leger des Heils, deels omdat het op zichzelf een merkwaardige inrichting is, deels omdat het op groote schaal een poging is ter oplossing van de sociale quaestie, die als zoodanig veel sympathie vindt, blijkbaar uit de groote middelen, waarover de vereeniging beschikt. Die sympathie vindt men ook daar, waar men met het Heilsleger op zichzelf geen ingenomenheid kan verwachten. Indien al het geld van de „soldaten" zelf moest komen, zou het er niet breed uitzien, maar er wordt gegeven en veel gegeven aan de vereeniging, omdat... ja, omdat het iets is van de sociale quaestie. Dat woord schijnt tegenwoordig een soort van bezwerings-formule; als dat woord maar genoemd wordt, treedt een zekere gedachteloosheid in; men geeft zonder te denken. Of het komt uit vrees voor de anarchisten of uit vrees voor iets anders of een uitvloeisel is van hetgeen men wel eens geweten noemt, of nog eenvoudiger de macht van een mode-artikel — zeker is het, dat door niets tegenwoordig de gemoederen zoo licht bewogen worden. Soms moet men denken aan een soort van sport. Uitgaande van den stelregel, welke in de socialisten veroordeeld wordt, dat allen menschen dezelfde behandeling in het leven moet ten deel vallen, omdat het allen „menschen" zijn, worden allerlei soort van vereenigingen opgericht, om voor een of anderen tak van genoegen of verbetering van de meer of minder verarmden zorg te dragen. Er schijnt zelfs niet alleen gelijkheid van goederen, gelijkheid van arbeid, gelijkheid van genot, maar ook gelijkheid van zedelijkheid te moeten zijn. Het laatste artikel valt vooral in den smaak der dames, die vereenigingen oprichten tot verhooging van het „zedelijk bewustzijn", — zeker een curieuze onderneming tegen het begin der twintigste eeuw.

Voor een deel heeft men dat toe te schrijven aan gebrek aan bezigheid bij de meer gegoede klasse, een gebrek, ontstaan uit af-

keer van den arbeid, dien men in eigen kring moest verrichten, maar waarin men geen lust heeft, — ik bedoel huiselijk werk of den naastbij liggenden plicht. Ook speelt de ijdelheid daarbij een rol; men wil gaarne genoemd worden en zijn naam in circulaires en commissies verguld zien.

De hoofdzaak is echter, dat men staat onder den socialen ban, waaraan men zich niet durft of niet kan ontrekken. Vandaar, dat men op dit gebied niet zelden dingen ziet verrichten, die meer kwaad dan goed doen, omdat zij aan de mindere klasse het bewustzijn ontnemen van verantwoordelijkheid tegenover het leven, van den plicht om te staan en te werken met eigen kracht. Zelf verweekt en verzwakt, ziekelijk, sentimenteel geworden, teelt men verslapping en traagheid bij anderen. Van fierheid om met eigen kracht en eigen middelen te winnen of te sneven geen spoor. Het roer loslaten en zich op sleeptouw laten nemen wordt de leus.

Is het wonder, dat op deze wijze bij de mindere klasse het denkbeeld veld wint, dat het de plicht is van de „rijken" om de armen te onderhouden, onverschillig hoe en waardoor zij arm zijn geworden? Men schrijft de oplossing van de sociale quaestie voor als een recht, waarop de minder bedeelden aanspraak hebben. Men begrijpt niet, dat men op zijn hoogst zulk een recht zou kunnen laten gelden tegenover hem of haar, die ons het leven gegeven hebben, niet tegenover hen, die aan ons bestaan geheel onschuldig zijn.

En datzelfde denkbeeld, welbeschouwd een teeken van demoralisatie, vindt men evenzeer onder de gegoede klasse. Deze heeft ook haar proletariërs; er is veel schijn van rijkdom bij gebrek, armoede in blinkend kleed; en 't is de vraag, waar 't meest geleden wordt, als er van lijden sprake moet zijn. Niet het minst zeker bij de letterkundige proletariërs, een geslacht, dat met de „beschaving" eveneens zeer sterk is aangegroeid. Hier kent men al de genoegens van het leven, hier is de phantasie geoefend om te watertanden van genot, dat evenals bij den armen Tantalus door toovermacht telkens aan het bereik wordt onttrokken, zoodat er ten laatste niets anders overblijft dan het verlammend gevoel van groote behoeften zonder eenige vervulling, — echte typen van de sociale quaestie.

Meen echter niet, dat beschaving en letterkennis — of wat men zoo noemt — het bewustzijn van eigen verantwoordelijkheid tegenover het leven hebben doen stijgen.

Of het vroeger anders was, weet ik niet, maar tegenwoordig neemt blijkens de ervaring niet weinig het getal toe van de heeren en dames, die zich bij u aanmelden om door 't leven geholpen te

worden, omdat zij de kunst om te leven niet meer verstaan en met groot genoegen het roer laten slingeren voor wie 't voor hen grijpen wil. Men beweert recht te hebben om te leven — ten koste van anderen, begint met schulden te maken, meest voor de inwilliging van onnoodige hehoeften, een middel natuurlijk, dat slechts tijdelijk het kranke rad in beweging houdt. Het oogenblik van stilstand, het totale verlies van krediet wordt de aanleiding zich u bij aan te melden en te zeggen, dat men leven moet en geholpen moet worden. Waarom? Ja — alweer een stuk van de sociale quaestie.

Ik herinner mij jaren geleden een oude vrouw te hebben gekend, — zij was, 't is waar, niet uit den „fatsoenlijken" stand — die bijna te stijf was om te loopen en toch elke hulp, elke ondersteuning in welken vorm ook afwees. „Liever mijn nagels opeten dan brood van een ander aannemen", zei ze, en zij is tot haar dood trouw gebleven aan haar adellijk devies, en zij kon 't doen, omdat zij weinig noodig had, omdat zij haar behoeften had leeren beperken tot een minimum.

Naar den tegenwoordig heerschenden socialen geest moet men zulk een vrouw wel heel gek vinden. Zij vond het zelf niet. Maar maak u niet ongerust; zulke exemplaren worden zeldzaam. Men behoeft niet eens te vragen, of er gebrek is. Vóórdat het zoover is, is men al bij u en wees verzekerd, dat men zonder blikken of blozen u — d. w. z. uw geld en goed — met het meest mogelijke genoegen zal onteigenen. In ruil daarvoor zal men u goed noemen — en men zal dat wellicht beitelen op uw graf, heengaande waarschijnlijk mompelend: hoe dom. Nu, dat is niet te ontkennen.

De sociale quaestie woelt en kruipt door al de aderen der maatschappij en, wanneer ge den eenen stand of de eene klasse genezen of wat opgelapt hebt, kunt ge met den anderen beginnen. 't Zijn de officieele socialisten alleen niet, waarmee ge hier te rekenen hebt; het eenige onderscheid tusschen dezen en hen, die er niet voor doorgaan maar 't zijn, is een verschil in vorm. De socialen zijn wel wat heel ruw uitgevallen, wat heel nijdig en er is ook meer methode in hun waanzin.

Indien men nu bepaald een oplossing wil van de sociale quaestie, dan ware wellicht nog het beste het bekende toestel van Booth te huren en de heele maatschappij de kuur van het Heilsleger te laten ondergaan. De gegoeden konden in dat geval dienen, om aan de inschrijvingswenschen van den „generaal" te gemoet te komen. De gederailleerden aan orde en tucht en arbeid, bovenal aan ont-

houding te gewennen, zou in elk geval nog beter zijn, dan een gelijke verdeeling van goederen in te voeren, want hoogst waarschijnlijk zou het bij de verdeeling reeds zoo tot moord en doodslag komen, dat er een al te groote opruiming kwam in de beschaafde wereld.

Of men zou ook — maar daarvoor is de wetenschap nog niet ver genoeg — een groote electriseerfabriek kunnen oprichten, om diegenen, wier zenuwgeleiding niet geheel in orde is, te laten repareeren. Langs dien weg zou er wellicht meer evenredigheid ontstaan tusschen behoeften en krachten en langzamerhand meer moraliteit, meer gevoel van eigenwaarde, van eigen verantwoordelijkheid tegenover het leven, waarbij men zegt: *ik wil zóó leven of niet leven, maar ik wil niet leven van anderen.*

Er is inderdaad niet veel doorzicht noodig om te begrijpen, dat de dusgenoemde sociale quaestie volstrekt niet beperkt is tot den bekenden vierden stand, maar een algemeen verschijnsel is, zoo men wil, een geestelijke epidemie, die de heele maatschappij heeft aangetast, in verschillende vormen en graden overal haar slachtoffers maakt; de variaties zijn niet minder groot dan bij de onlangs heerschende en waarschijnlijk straks weer terugkeerende griep of influenza.

Wanneer er een dokter opstond, die beweerde, dat alle menschen geschapen waren om volkomen gezond te zijn en om die reden bulderde tegen de overtreding der hygiënische wetten om te voorspellen, dat met nauwlettende inachtneming van zijn middelen wel niet de dood, maar toch alle ziekten van de aarde zouden verdwijnen en de menschen allen op hoogen leeftijd zouden sterven aan uitputting, zou men vreemd opzien en de schouders ophalen over dit nieuwe, gedroomde land.

Ongeveer hetzelfde ziet men nu gebeuren met den dokter van de sociale zaken. In een soort van zinsverrukking schept men een wereld, waarin het precies gaat, zooals men meent, dat het gaan moet; waarin al de behoeften precies omschreven worden met een even precieze vervulling. Dokter-hersenschim denkt zich bij de verwezenlijking van zijn ideaal alle menschen normaal geboren, behoorlijk geëquilibreerd, volkomen regelmatig werkende constituties. Dokter-sociaal schept zich op dezelfde wijze vereenigingen van gelijk gelijnde individuen, die, eenmaal naast elkander gezet als soldaatjes uit een kinderspeeldoos, zich in de aangewezen richting bewegen, zoodat de kring steeds de volmaaktste orde aanwijst.

Die reusachtige hypothese krijgt iets bedenkelijks, wanneer men de methode aanwendt bij de sociale en politieke inrichting en zij gepaard gaat met een hervormingsmanie, welke, noch rekening houdend met het historisch gewordene, noch met den aard der dingen, alles wil omverhalen. Het onvermijdelijk gevolg daarvan moet zijn een verwarring, waaruit men niet meer weet wijs te worden. Met de sociale gelijkheid krijgt ieder een gelijke mate van arbeid en gelijke mate van genot, natuurlijk ook van . . . beschaving. Met de sociale zelfstandigheid is nauw verbonden de politieke en het algemeen stemrecht wordt beschouwd als een axioma, iets, waarover eigenlijk niet meer geredeneerd behoeft te worden.

De Engelsche anthropoloog Galton, die noch aan sociale noch aan parlementaire politiek doet, maar veel van den mensch en zijn eigenschappen heeft onderzocht, Galton geeft de volgende tabel van indeeling van de menschen naar hun ontwikkeling. Op 1 millioen menschen rekent hij:

	Klasse.		
Boven gemiddelde.	1	boven G buitengewone genies	1
	2	G genies	14
	3	F buitengewone talenten	233
	4	E talenten	2423
	5	D id.	15696
	6	C id.	63563
	7	B id.	162279
	8	A middelsoort	256791
Beneden gemiddelde.	9	a middelsoort	256791
	10	b id.	162279
	11	c id.	63563
	12	d id.	15696
	13	e idioten	2423
	14	f krankzinnigen	233
	15	g krankzinnigen	14
	16	onder g krankzinnigen	1
			1.000.000

'tIs zeer licht mogelijk, dat deze lijst niet volkomen juist is en hier een cijfer af moet en daar een bij, maar over 't geheel is het een bruikbare maatstaf van beoordeeling. Nu zal men wel willen toegeven, dat bij het middelsoort het doorzicht tamelijk snel daalt;

het gros zoowel van de eerste als van de tweede klasse is zeer geschikt om mee te loopen of liever na te loopen in de sociale baan, maar niet om richting aan te geven.

Er komt bij, dat, wanneer men iemand iets laat doen, waarvoor hij geen aanleg heeft, hij dat gewoonlijk heel gek doet, omdat hij 't niet begrijpt. Dat ziet men bij mensch en dier. Bij den mensch moge men dat niet zoo spoedig opmerken, omdat hij uniforme kleeding draagt en de maatschappelijke dressuur een zekere uiterlijke gelijkheid heeft gemaakt, maar wie door de vormen heenziet, bemerkt spoedig de fouten.

Met de verstandelijke ontwikkeling hangt nauw samen de arbeidskracht, in dubbel opzicht, om de vlugheid van beweging en het doorzicht om den arbeid productief te maken.

En wie nu lust heeft te tellen, kan met de lijst van Galton precies uitrekenen, hoe goed en hoe gewenscht de sociale en politieke gelijkheid is en hoe de volken blijkbaar geboren zijn voor zulk een inrichting!

De sociale mode zegt: minder werken, meer genieten, wat met een liberale toepassing neerkomt op: weinig of niet werken, veel genieten. Vandaag een normale arbeidsdag van 8 uur, morgen wordt het 6. Vandaag wordt de Staat restaurateur van de schoolkinderen, morgen moet elk kind een wagentje hebben om naar school te rijden; anders komt het te moe aan; de „rijken" rijden immers ook.

Let eens op die lijst van Galton. De percentage is niet gunstig. Het ongelukkige middelsoort is talrijk, en hoe meer naar beneden, hoe akeliger het wordt; er zijn schalen, waar men boven zou kunnen schrijven: beter niet geboren! Ach, dat aantal is zoo groot.

Zal dat met den achturendag verbeteren? Neen, waarschijnlijk nog verergeren. Een der practische middelen zou zijn een wet niet op den arbeid, maar op de huwelijken. Zoolang men een aantal huwelijken niet kan verbieden, zal het percentage van de lagere klassen, van de ontaarden, de dronkaards, de misdadigers, de krankzinnigen, de idioten heel groot blijven. Maar zij, die de wetten van het leven kennen, volgen haar ook niet op, en wat kan men dan verwachten van hen, die de wetten niet kennen of kennend ze niet erkennen? En zoo drijft het schip voort, geslingerd door de baren en met een verkeerd roer.

Men spreekt veel van een sociale revolutie en het gevaar daarvoor is wellicht grooter, dan men meent; de epidemische vrees bij de uitspattingen van de anarchisten kon wel eens een voorspelling zijn. Door de schilderingen van de groote hervormingsmanie, gepaard

met het razen en tieren over de slechtheid van de bestaande maatschappij, worden verwachtingen opgewekt, die onmogelijk verwezenlijkt kunnen worden. Het bestaande is zeker verre van volmaakt, maar het is een gevolg van den aard en het wezen van den mensch en veranderingen zouden met den mensch zelf moeten beginnen, wat blijkens de ervaring van zooveel eeuwen een lastig werk schijnt te zijn. Wet en recht worden in minachting gebracht en de massa wordt opgehitst tot haat en wraak tegen de bezitters. Zelfs een groot deel van de middelsoort-menschen zijn onder den indruk van vrees dom genoeg om te meenen, dat het met de vernieling van het bestaande beter zal worden.

Voor de eeuwigheid is deze maatschappij zeker niet gemaakt. Er zijn schooner inrichtingen dan deze te gronde gegaan. Niets is bestemd voor de eeuwigheid. Misschien is de sociale verwarring hier, gepaard met de moreele verzwakking daar, een bewijs van de naderende ontbinding. De sociale revolutie echter, wanneer die komt, zal geen nieuw tijdperk openen van ontwikkeling, maar eer het begin zijn van het einde. Indien wij werkelijk opgeschreven zijn voor den doodendans, laat ons in dat geval gaan sterven met bewustzijn, niet als vee, dom en weerloos voortgedreven door hen, die, wellicht uit ijdelheid, het spel der wereld niet verstaan.

Er zijn in onze maatschappij — bij al het geroep over de toenemende beschaving — vele ziekelijke verschijnselen. Ook de opvatting van de sociale quaestie heeft haar neuropathische zijde. Men vindt soms een overdrijving van de waarde en de beteekenis van het menschelijk leven, als ware de mensch geboren, om in een porseleinkast geplaatst te worden, ten einde hem te bewaren voor alle schadelijke invloeden. Sentimentaliteit gaat met kunsmatige opkweeking hand aan hand.

En tegenover de vertroeteling aan de eene zijde wordt ten gevolge van de toenemende felheid van den strijd om te bestaan, het leven aan den anderen kant ruwer, meedoogenloozer, harder. Niet zoozeer het leven zelf draagt daarvan de schuld als wel de overdrijving door de willekeurige en onnoodige, veelal schadelijke uitbreiding der behoeften, welke door de vroegere oeconomie beschouwd werd als de grond der beschaving, omdat de arbeid ermee toenam.

De zucht naar genot, de overheerschende hartstocht, trekt de bevolking, rijk en arm, naar de groote steden, die op reusachtige schaal zich uitbreiden. En de inrichting van het leven hier zou kunnen dienen als bewijs, hoe de mensch het leven, dat altijd en overal zijn moeilijkheden meebrengt, nog zwaarder en drukkender

maakt door hetgeen hij beschaving noemt. In vele opzichten zou men boven dat leven kunnen schrijven: *wat al dingen, waar een mensch buiten kan!* En door de gewoonte worden die zeer misbare dingen eischen, waar de mensch werkelijk meent niet buiten te kunnen leven, en het worden rechten, die bij verzuim klachten geven, en het leven krijgt een omhaal, een drukte, het wordt zoo zwaar, dat het veel krijgt van een molensteen, door den mensch zelf aan zijn hals gebonden. En dan klaagt men het leven niet te kunnen dragen.

Het leven in de groote steden doet voor de zoogenaamde rijken en de zoogenaamde armen denken aan het fladderen van de vlinders om de kaars, die geen rust hebben, voordat de vleugels zijn gebrand. Broeinesten worden die steden meer en meer van allerlei vormen van zenuwlijden, van gewone overspanning tot gewone krankzinnigheid. Alles wordt sport, d. w. z. zich ziek rennen. Wie denkt aan evenredige ontwikkeling der krachten en vermogens? Het eigenaardige is, dat er niet gedacht wordt, in sommige gevallen nog het minst schadelijke, omdat er in een onnatuurlijke levenssfeer, waar instinct en gevoel ontaarden, toch verkeerd gedacht wordt.

Wilt ge iets doen tot oplossing of verzachting van de sociale quaestie, leg dan den stroom terug in een andere bedding. Als het leven *eenvoudiger en natuurlijker* wordt, zal het ook *gezonder en krachtiger* zijn en de oplossing minder gezocht worden in zulke kolossale middelen, dat men evengoed den raad kan geven naar de sterren te grijpen.

En ziet ge geen kans het water te gebieden, dat het terugvloeit, klaag dan minder en sta niet altijd stil bij de donkere zijden van het leven om een sociale quaestie te kunnen maken. Men heeft enquête-commissies voor de slechte dingen, men kan ook een enquête-commissie maken voor de goede dingen. De wereld ziet er van zekeren kant bezien raar uit, maar zij is niet slechter of gemeener dan zij altijd geweest is. Men zegt, dat de wereld in zes dagen is gemaakt. In dat geval kan het werk bij aanneming zijn gegund en hier en daar nog al wat zijn, dat niet af is, niet goed af. Maar daar is nu eenmaal niet meer aan te doen; zulke werken kan men moeielijk overmaken. Als er weer eens een wereld wordt gemaakt, zullen zonder twijfel de adviezen van onze socialisten en wereldhervormers in ernstige overweging worden genomen en veel beter werk worden geleverd.

Zoover zijn wij echter nog niet en het beste zal wel zijn het weinige voorloopig voor lief te nemen en ons zoo gezellig en zoo

aangenaam mogelijk in te richten en onszelf en anderen het leven niet te vergallen door altijd alles anders te willen hebben.

Rousseau vertelt in een zijner brieven, dat hij geboren was met een ziekte, die hij gaarne genezen wilde hebben. Hij raadpleegde alle bekwame dokters, die hun best deden en hem aan den rand van het graf brachten. Daar niets meer hielp, besloot hij niet langer te medicineeren; hij vroeg niemand meer om genezen te worden, en levend, zooals elk redelijk mensch behoort te leven, — matig in alle dingen — werd hij wel niet volmaakt gezond, maar hij leed toch veel minder dan vroeger. Het werd alles beter met hem, zoodra hij afstand deed van de kunst om volmaakt gezond te zijn en op zijn tijd ook de kunst begreep om ziek te wezen.

Met den grooten patiënt, de maatschappij, vermoedelijk hetzelfde geval; veel honden zijn den haas zijn dood en wij hebben tegenwoordig wel wat veel dokters, de kwakzalvers nog daargelaten.

En als men zoo eens rondziet, dan hebben de menschen over 't geheel 't nog zoo slecht niet, niet slechter zeker dan vroeger. En zij vinden 't ook zoo kwaad niet. Wel hebben zij veel meer noodig, of meenen 't noodig te hebben. Of zij daarmee gelukkiger zijn? Doorgaans niet. Het kwaadspreken van het leven is een onhebbelijkheid geworden, die bovenop ligt en die men niet zoo ernstig moet opnemen.

De wet van oorzaak en gevolg kan niemand opheffen. Er zijn zondagskinderen en er zijn stiefkinderen in de wereld. Vraag niet waarom, want ge krijgt geen antwoord. 't Ligt het meest aan de geboorte. Er zijn velen, die ter wereld komen, slecht toegerust voor den strijd van het leven, — een nevel hangt voor het oog, zij zien niet goed; de arm is te zwak voor den arbeid, die verricht moet worden.

Wanneer gij daarom ziet, dat de strijd om het leven voor iemand zwaar is, veel zwaarder dan voor u, maak 't hem niet nog moeielijker; indien gij kunt, help een weinig en wees vriendelijk, niet hard, waar het leven toch al hard is. Bedenk, dat het alleen het toeval der geboorte is, dat gij niet op zijn plaats zijt.

Daaraan gedachtig, zult ge nimmer ruw zijn tegenover uw minderen, en ook niet kruiperig voor uw meerderen, en daarmee meer mensch in den goeden zin. En laat dan de sociale quaestie rusten. Er zijn dingen, waar men niet verder mee komt. Met de quadratuur van den cirkel en met de vierde dimensie is het ook zoo.

En maak u daarover niet zenuwachtig; gij hebt immers de wereld niet gemaakt. Het meeste leed berokkent de mensch zich zelf,

omdat hij anders wil hebben wat is zooals het is. Er is veel in de wereld, dat bestemd is te kwijnen en te verdwijnen. Gansche menschengeslachten zijn geteekend met het: Mene, mene! Niet gij zijt daarvoor verantwoordelijk. Laat uw naastbijliggende plicht u genoeg zijn, maar deze dan ook vervuld met ernst en nauwgezetheid. Daar vaart èn gij èn de maatschappij het best bij.

NOORMAN.

Typ. van J. Ruysendaal, Amsterdam.

20017

END OF TITLE